

Jaarverslag 2023

ZMf
Kousteensedijk 7
4331 JE Middelburg

Voorwoord

Natuurlijk heeft ook ZMf te maken gehad met de diverse uitdagingen waar de wereld mee lijkt te kampen. We staan voor een mooi en duurzaam Zeeland. En richten ons voornamelijk op de ruimtelijke vraagstukken. Die lijken steeds maar prangender te worden. De energietransitie vraagt veel ruimte. En ook andere sectoren dringen om diezelfde ruimte. Het klimaatprobleem heeft ons volste aandacht en het behoud en versterken van biodiversiteit is onze core business.

Voortschrijdend inzicht heeft ertoe geleid dat we ons in 2023 meer en meer zijn gaan realiseren dat er een "concurrentie" lijkt te ontstaan tussen deze twee uitdagingen. Wat zeer onwenselijk is en de natuur en daarmee de hele samenleving niet dient. De planetaire grenzen zijn veelal bereikt. Het ecosysteem aarde is ons thuis en ons grootste belang.

Daarom zijn we ons dit jaar meer en meer gaan focussen op een natuurinclusieve energietransitie, maar ook een natuurinclusieve industrie.

De keuzes die we nu maken, bepalen de toekomst van de mensen die dán leven. Want we willen Zeeland doorgeven aan toekomstige generaties. ZMf zet zich daarom in voor belangrijke uitdagingen zoals het herstellen van een ecologisch gezonde leefomgeving met voldoende biodiversiteit en natuur- en landschapswaarden, de energietransitie, het energielandschap van de toekomst, stikstofproblematiek, de landbouwtransitie, het herstellen van het landschap, klimaatadaptatie en de verduurzaming van de economie.

In grote lijnen werkt ZMf aan drie pijlers, een duurzame samenleving, een gezonde leefomgeving en veerkrachtige ecosystemen. Van daaruit focussen we op de thema's Circulaire Economie, Duurzaamheid & Energietransitie, Deltawateren en Groene Ruimte en volgen we ons Tijdloos Kompas en de Meerjarenstrategie 2021-2025 (beide lichten we toe verderop in dit plan en ze zijn te vinden op www.zmf.nl). Daarnaast springen we in op actualiteiten daar waar het nodig is.

Onze rol kan variëren van het vertegenwoordigen van onze achterban, het beschermen van kwetsbare natuur tot het aanjagen van innovaties en duurzame ontwikkelingen. ZMf kan als geen ander daarvoor de juiste mensen of organisaties op het juiste moment bij elkaar brengen en aan elkaar verbinden om een grotere positieve impact te creëren. We laten de stem van onze leefomgeving en de natuur daarin graag horen.

Vol trots laten we in dit jaarverslag zien welke bijdrage wij hebben geleverd in 2023 aan onze missie: Een mooi en duurzaam Zeeland.

Middelburg, juni 2024

Ira von Harras,
Directeur

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	4
Verslag van de activiteiten	5
Inleiding	6
Meerjarenstrategie	7
Het Tijdloos Kompas van ZMf	8
Thema 1 - Duurzaamheid	9
Thema 2 - Deltawateren.....	16
Thema 3 - Groene ruimte	20
Thema 4 - Algemene prestatieafspraken	27
Bestuursverslag	31
Financiën	36

Verslag van de activiteiten

Inleiding

In de enorme opgave om op wereldschaal klimaatverandering te stoppen en de ongekende achteruitgang van biodiversiteit te keren terwijl de klok tikt, wordt de druk om hier maatregelen tegen te nemen steeds groter. Ook in Zeeland speelt die urgentie. De noodzaak om onze samenleving binnen afzienbare tijd duurzamer en schoner in te richten is hoog. Er wordt dan ook veel van ZMf gevraagd en verwacht. Hoe blijf je als natuurorganisatie gefocust, hoe hou je het hoofd koel in (omstreden) discussies en waar leg je de prioriteiten?

In 2023 hebben weer betekenisvolle projecten uitgevoerd en positieve impact gehad voor natuur en milieu door beleidsbeïnvloeding en deelname aan diverse bestuurlijke tafels. Hierbij een concrete willekeurige opsomming van een aantal van onze successen. Onze Challenge 2050 was een project waar jongeren in de lead waren en invloed konden uitoefenen. Dit werd een sterke samenwerking tussen onze "eigen" jongeren en geworven jongeren die in een aantal thema's hun visie op 2050 gaven. Dit werd gepresenteerd in het drukbezochte symposium "De Stem van de Toekomst".

In het kader van het lopende proces actieplan Natuurinclusieve Industrie hebben we geregeld de relatie tussen de energietransitie ten behoeve van de industrie in relatie gebracht met de natuur en onze leefomgeving. In allerlei gremia is dit nu geagendeerd. Een teaser daarvoor is een mini-documentaire over de Westerschelde als levensader.

We hebben een aantal sterk inhoudelijke sessies georganiseerd. Bijvoorbeeld met zonneprofessor Wim Sinke, de podcasts van Zeeuwse Zichtlijnen over schone rivieren en ons gewasdiversificatieproject. We organiseerden een bijeenkomst rond Conflict Transformatie voor het maatschappelijk veld en we hadden een succesvolle campagne over lichtvervuiling.

Om steeds zorgvuldige afwegingen te maken wat we doen, en soms ook wat niet, baseren we ons steeds opnieuw op ons Tijdloos Kompas. Daarin hebben we bepaald wat onze strategische doelen zijn op de lange termijn, wat onze principes zijn en waar onze kracht ligt, namelijk in verbinden en het creëren van meerwaarde door slimme samenwerking. Door dat maximaal in te zetten hebben we een grote positieve impact op onze omgeving. We zijn een professionele club met een breed netwerk, een autoriteit op het gebied van natuur en milieu in de regio, die aan belangrijke gesprekstafels zit en daar wordt gewaardeerd, ook als de belangen

uiteenlopen.

Meerjarenstrategie

ZMf wil een unieke bijdrage leveren aan een mooi Zeeland en een gezonde, prettige leefomgeving. We borgen de stem voor natuur en milieu in Zeeland, nú en de komende decennia. We zijn strijdbaar voor een natuurinclusieve samenleving. We komen op voor kwetsbare natuur en spannen ons in voor verduurzaming van de maatschappij.

We hebben een idealistische basis voor de langere termijn voor Zeeland op het terrein van de twee grootste huidige bedreigingen: klimaatverandering en verlies aan biodiversiteit. We houden waar nodig de betrokken partijen hiervoor bij de les. Wij kijken daarbij naar het hele systeem en zijn in staat om in te zoomen op kleinere deelgebieden van dat systeem. We hechten veel belang aan gefundeerde argumenten en feiten.

Bij alles wat we als mens doen, vraagt ZMf zich altijd af of dat ook positieve impact heeft op generaties na ons. Deze fundamentele vraag leren wij van natuurvolkeren die zichzelf ten doel stellen om zorg te dragen voor zeven generaties na hen. Op die manier houden we zo goed mogelijk rekening met hen die nu nog geen stem hebben.

Een gezonde vorm van zelfreflectie vindt ZMf onmisbaar om flexibel en daadkrachtig te zijn en blijven. We durven kritisch naar onszelf en ons functioneren te kijken. Dat maakt ons een sterke, lerende organisatie die zichzelf steeds opnieuw uitvindt en haar werk verder weet te professionaliseren.

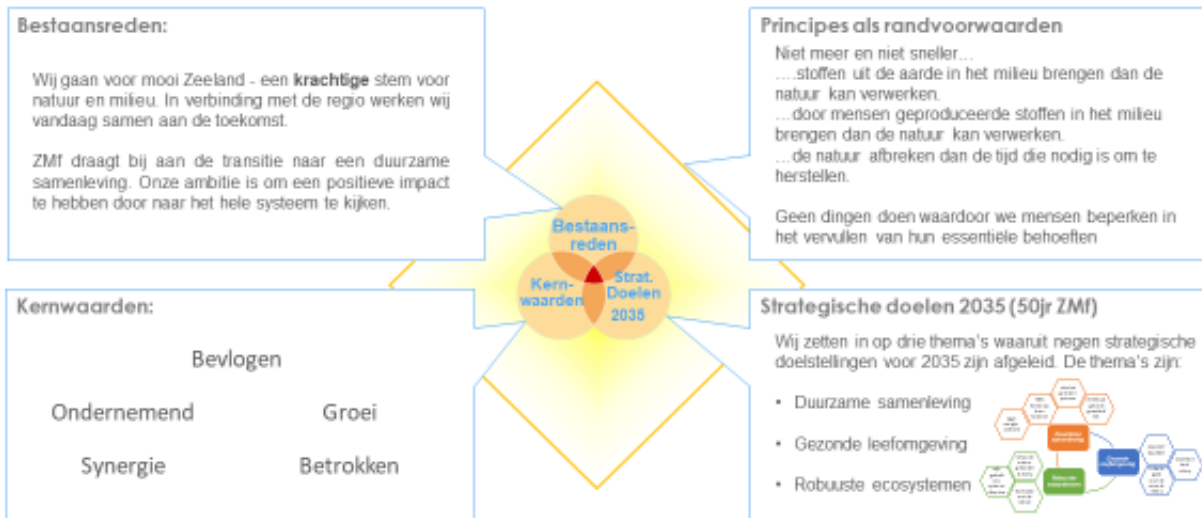
Organisatorische context van ZMf

ZMf is een koepelorganisatie die namens haar lidorganisaties en individuele leden belangen op het gebied van natuur en milieu in Zeeland behartigt. ZMf vertegenwoordigt zo een brede laag van belanghebbenden en betrokken inwoners. Hierdoor fungeert ZMf als aanspreekpunt voor alle Zeeuwen, overheden, bedrijven, industrie, onderzoeks- en onderwijsinstellingen en belangenorganisaties. ZMf heeft een groot netwerk waarin ze veel impact heeft. Dat maakt haar de spin in het web en een autoriteit op het gebied van natuur en milieu in Zeeland.

Onze wijze van organiseren

Zoals vermeld is het fundament van onze organisatie het Tijdloos Kompas. Hierin hebben wij aandacht voor onze bestaansredenen, kernwaarden, principes als randvoorwaarden en onze strategische doelen voor de lange termijn. Dit kompas helpt ons met het uitzetten van een duidelijke koers en bij het vasthouden ervan. Het Tijdloos Kompas biedt ook houvast bij het nemen van beslissingen en bij de afweging tussen waar we onze expertise wel willen inzetten en waar niet.

Het Tijdloos Kompas van ZMf

Gebaseerd op het Tijdloos Kompas stelden wij een Meerjarenstrategie voor de periode 2021–2025 op die tot uiting komt in drie programma's: Duurzaamheid, Deltawateren & Groene Ruimte.

Op kortere termijn werken we met een jaarplan. In dit jaarplan geven we onszelf de vrijheid om, met de langetermijnstrategieën in het vizier, slim te anticiperen op de realiteit en actualiteit van de dag. Dit maakt ZMf van alle tijden.

Onze wijze van uitvoeren

Sterk in faciliteren. Vertellen van hoopvolle en positieve verhalen. Een faire partij die vinger aan de pols houdt en bijdraagt aan de juiste stappen voorwaarts. Een gedegen en professionele gesprekspartner voor overheden en sectoren. Nauwe samenwerking met bedrijven aan impactvolle projecten. Invloed op relevante uitvoeringsagenda's van sectoren en overlegstructuren. Verbinden van mensen en ideeën. Mobiliseren van publiek en het verzinnen van ludieke campagnes om Zeeuwen te overtuigen van urgentie en noodzaak om positief te veranderen. Dit alles maakt ZMf uniek.

Thema 1 - Duurzaamheid

De overgang naar een duurzame samenleving is veelomvattend. De energietransitie is in volle gang. Dit heeft grootschalige effecten op onze ruimte en op de leefomgeving. De komende jaren zal "het gevecht om de ruimte" in beweging blijven. Het transitiedenken op het gebied van circulaire economie heeft inmiddels ook een intrede gemaakt in provincie Zeeland. In 2023 werkt ZMf wederom samen met betrokken partners en overheden ideeën uit om de circulaire economie te versnellen. Ook de industrie vergt onze aandacht. De industrie staat voor een immens grote en belangrijke opgave. Daar gaan wij actief en vanuit onze diverse rollen aan bijdragen. Aan de grensoverschrijdende samenwerking en de vernieuwingsslag van 'Duurzame Havens' werken we hard mee. En natuurlijk blijven wij een schakel tussen natuur en milieu.

1 Industrie & havens

Actieplan Industrie ( )

Het voormalig convenant 'Ambitie 2030 Duurzame havens' ging in 2023 in een nieuwe samenwerkingsvorm verder. Deze samenwerkingsvorm continueerde in een afstemmingsoverleg. We stemden af met de drie andere partners Provincie Zeeland, North Sea Port en PORTIZ. Daarnaast verkenden we individuele samenwerkingen met deze partners. ZMf stelde in 2023 een actieplan Industrie op. Dat actieplan is gebaseerd op ons Tijdloos Kompas en Meerjarenstrategie. Ons actieplan stelden we op met een aantal experts uit de industrie. De zorg erachter is dat de industrie en de energietransitie ten behoeve van de industrie een enorm effect heeft of kan hebben op de leefomgeving. In ons plan benoemen we de rollen van de NGO's, naast die van de industrie, de overheid en de financiële markt. Op basis van dit actieplan is in 2023 een aantal nieuwe middelen ontwikkeld, zoals een mini-documentaire 'De Westerschelde - Levensader', de presentatie en position card natuurinclusieve industrie. ZMf heeft het onderwerp natuurinclusieve industrie aan bestuurlijke tafels geïntroduceerd. Een van de reacties daarop is een nieuwe samenwerking tussen ZMf en SDR. Deze samenwerking zal in 2024 verder vorm krijgen.

Zoöp ( )

In het jaarplan van 2023 hadden we een plan van implementatie voor het model Zoöp als ambitie opgenomen. Bij verlening van de Integrale Kosten Subsidie (IKS) door Provincie Zeeland hebben wij bericht ontvangen dat deze activiteit niet subsidiabel was binnen de provinciale prestatieafspraken.

In 2023 hebben we hiervoor onze rol "Stem van de natuur" verstevigd.

We hebben nauwe banden gelegd met de Rights for Nature beweging in Nederland. Een samenwerking met het Nieuwe Instituut te Rotterdam is ontstaan. We organiseerden een

bijeenkomst in de ZB met onderzoeker Kuitenbrouwer over het implementeren van natuur in je organisatiemodel.

ZMf verkent een andere invulling van het vertolken van de stem van de natuur dan een specifieke zoop middels aansluiting bij Bauhaus for the seas (BoSS) project vanuit Nieuwe Instituut. Nederland is een van de zeven deelnemers van dit Europese project. Nederland doet mee onder de noemer Nederlandse Delta. Groot Saeftinghe en de haven van Rotterdam vallen daaronder. De vraag aan ZMf is om aan te sluiten vanuit perspectief van de Westerschelde en de Deltawateren. Verkenning voor een Future Search Westerschelde is gestart vanuit Topsector Energie. We brengen de stem voor natuur en toekomstige generaties in bij bestuurlijke overleggen.

ZMf Impactfonds ( )

Onze ambitie om concrete voorbeeldprojecten op te zetten die ten goede komen aan de leefomgeving van onze regio vindt vorm in het idee van een impactfonds. In 2023 hebben we hier een invulling aan gegeven door fondsen te werven voor initiatieven die bijdragen aan onze missie. Er zijn bijvoorbeeld fondsen geworven voor onze Zeeuwse Zichtlijnen met als thema Schone Rivieren.

Ook hebben we een tweedaagse workshop georganiseerd rond Conflict Transformation voor twintig mensen uit het maatschappelijk veld om zo een versterkte community te creëren die in staat is ergens voor te gaan staan, zonder een conflict aan te gaan. Voor beide initiatieven hebben we steun en sponsoring ontvangen.

Jongerenparticipatie (,)

In 2023 is ZMf verder aan de slag gegaan met het faciliteren van uitwisselingsmomenten tussen jong en oud. Dat is belangrijk want de generaties blijven namelijk vaak nog (te) veel los van elkaar werken. Met de organisatie van een jongerenadviesorgaan, een Challenge en een inhoudelijk jongerenprogramma op het Zeeuwse platteland in 2023 heeft ZMf geholpen dat de 'stem van de jongeren' steeds meer en beter gehoord wordt.

Raad van Inspiratie ( )

In 2023 is een begin gemaakt met het opzetten van een jongerenraad, de 'Raad van Inspiratie', die ZMf gevraagd en ongevraagd adviseert over onderwerpen die van belang zijn voor de organisatie. Deze negen Zeeuwse jongeren (van achttien tot en met 32 jaar oud) hebben in de periode van november '22 tot november '23 op meerdere momenten met ZMf meegedacht over actuele vraagstukken (kernenergie, circulaire economie, lichtvervuiling). Ook hebben zij tijdens meerdere veldexcursies (Wolkenexcursie en Sterrenexcursie) kennisgenomen van belangrijke vraagstukken in de Zeeuwse natuur. Met de organisatie van een 'eigen' bijeenkomst over het onderwerp 'kernenergie' hebben zij ervaring opgedaan met hoe jonge Zeeuwen denken over de energietoekomst van Zeeland. Daarnaast hebben de jongeren een belangrijke bijdrage kunnen leveren bij de projecten en programma's van de organisatie (Nacht van de Nacht, Circulaire Economie, Challenge 2050, Grenspark Groot Saeftinghe, Natuurinclusieve Industrie), de Wantij (nr. 150 van juli 2023) en de Algemene Ledenvergadering (20 juni 2023).

Challenge 2050 en Grenspark Groot Saeftinghe ( )

In 2023 heeft ZMf ook buitenshuis geëxperimenteerd met het betrekken van jongeren bij belangrijke vraagstukken voor de toekomst van Zeeland. Zo is er, in samenwerking met het Grenspark Groot Saeftinghe en IVN Zeeland, een programma georganiseerd voor jongeren uit het Waasland en Oost-Zeeuws-Vlaanderen. Jonge inwoners konden zich tijdens twee inspiratiesessies (23 september, 28 oktober) en één labsessie (18 november) verdiepen in de geschiedenis en meepraten over de toekomst van de regio. Een groep van twaalf jongeren heeft uiteindelijk actief meegedaan en presenteerden tijdens de laatste bijeenkomst hun dromen aan gedeputeerde Arno Vael. In 2024 worden samen met hen opnieuw meerdere jongerensessies georganiseerd.

In 2023 heeft ZMf, met hulp van het initiatief 'Dorpen voor Morgen, een 'Challenge 2050' georganiseerd voor jonge Zeeuwen. Vijftien jongeren (van achttien tot en met 32 jaar oud) met verschillende achtergronden hebben zich voor de duur van een klein jaar, van 18 mei tot en met 4 november, ingezet om droombeelden op te stellen voor Zeeland. Met behulp van een werkbudget en elf inhoudelijke sessies gingen zij in vier werkgroepen op pad. Ze onderzochten de toekomst van 'Zeeland en het water', de 'Participatieve samenleving', de 'nieuwe economie' en ontwikkelden een seriousgame over de 'voedselketen' voor Zeeuwse basisschoolleerlingen. Hun ideeën presenteerden zij op de laatste zaterdag in de Zeeuwse Klimaatweek (4 november 2023). Met het symposium 'Stem van de toekomst' heeft ZMf ervoor gezorgd dat de belangen van de toekomstige generaties steeds luider worden gehoord in de Zeeuwse samenleving en politiek.

2 Circulair

Wij streven naar een transitie naar een circulaire economie. Die transitie vereist actie op diverse fronten, waaronder de aanpassing van wet- en regelgeving door de overheid, het stimuleren van een postgroeieconomie met circulaire ontwikkelingen, en het bewerkstelligen van gedragsverandering bij burgers. In 2023 zijn de volgende drie pijlers geformuleerd waar ZMf zich de komende jaren op zal richten.

1 Een integrale benadering van transitie:

Wij erkennen dat er een integrale aanpak nodig is om de overgang naar een circulaire samenleving te bewerkstelligen. Dit omvat:

- Aanpassing van wet- en regelgeving door de overheid en regionale overheden om circulaire initiatieven te bevorderen en een postgroeieconomie te stimuleren.
- Bevordering van gedragsverandering bij burgers door bewustwording, motivatie, gemak, kosten, en toegang aan te pakken.
- Stimuleren van circulaire ontwikkelingen, korte ketens en innovaties bij bedrijven, waarin wij de vertaalslag maken naar de burgers.

2 Persoonlijke transitie als katalysator:

Wij geloven dat een persoonlijke transitie onmisbaar is voor de bredere overgang naar een circulaire samenleving. Dit omvat:

- ✦ Het stimuleren van een verschuiving van de focus op 'meer, beter, nieuwer' naar het vinden van geluk in wat al beschikbaar is.
- ✦ Het bevorderen van een transitie van individueel leven naar samen leven.
- ✦ Het aanmoedigen van een overgang van bezitten naar delen en het erkennen van de mens als integraal onderdeel van de natuur.

3 Krachtige focus op concrete thema's:

Onze inspanningen zullen gericht zijn op drie hoofdthema's:

- ✦ Biobased bouwen als duurzaam en regeneratief alternatief voor traditionele bouwmethoden.
- ✦ Levensduurverlenging van textiel, meubels en elektronica om verspilling tegen te gaan.
- ✦ Deeleconomie met postgroei en consuminderen als rode draad in ons verhaal.

Versnellen circulaire samenleving ( )

In 2023 is een werkplan circulaire samenleving opgesteld voor komende jaren. De doelstellingen die geformuleerd zijn om de circulaire samenleving vooruit te helpen zijn de komende jaren gericht op consuminderen, deeleconomie, biobased bouwen en levensduurverlenging. Daarnaast heeft ZMf in 2023 verbinding gemaakt met het kennis- en innovatienetwerk bouw in Zeeland. ZMf heeft de basis gelegd om in 2024 gezamenlijke stappen te zetten naar het convenant Toekomstbestendige Woningbouw waar landelijk al 120 organisaties voor hebben getekend en dat wordt erkend door het ministerie van BZK.

Kennisvergroting circulariteit ( )

ZMf heeft het netwerk in Zeeland vergroot en zich verbonden aan onder andere kennisdragers circulaire economie bij provincie, gemeenten, het kennis- en innovatienetwerk bouw, de Hogeschool Zeeland, het Versnellingshuis, de ZRD en andere organisaties in Zeeland. ZMf heeft bijgedragen aan de bijeenkomst waarin gemeenten de beleidsdoelstellingen CE presenteerden en onderhoudt contact met de ambtenaren kerngroep CE. In 2023 reikte ZMf de Kringlogoprijs voor de tweede keer uit en bezocht een aantal bedrijven met een circulair productieproces. Door de uitvoering van de landelijke opdracht voor Rijkswaterstaat heeft ZMf veel kennis over circulariteit elders in Nederland opgedaan en heeft hierdoor diverse partijen aan elkaar kunnen verbinden. Zoals het leerprogramma voor ambtenaren dat in Regio West-Brabant werd ontwikkeld en het gemeente kernteam CE.

Servicepunt Circulair ( )

ZMf wil dat meer regionale bedrijven en initiatieven hun business meer circulair maken, de afzetmarkt voor circulaire producten wordt vergroot en uiteindelijk dat grondstoffen zo min mogelijk verloren gaan. De landelijke website Servicepunt Circulair is daarin van grote waarde. Op de site staan onze landelijke uitgangspunten en doelen en is er veel aandacht voor burgerinitiatieven en circulaire diensten. Daarnaast is er de productcatalogus te vinden waarin bedrijven staan die één (of meerdere) circulaire producten aanbieden aan consumenten en/of bedrijven.

In 2023 heeft ZMf vier bedrijven toegevoegd op de website en heeft het een bedrijfsbezoek gebracht aan een start-up in circulaire pasta in Wemeldinge en de zoutziederij in Bruinisse.

ZMf heeft de Kringlogoprijs voor de tweede keer uitgereikt tijdens de week van de circulaire economie. De uitreiking vond plaats op locatie bij de prijswinnaar, De Woongaard in Serooskerke.

3 Energietransitie

Kernenergie ( )

De ontwikkelingen rond de energietransitie gaan erg snel. Het onderwerp kernenergie is actueel en extra urgent geworden door potentieel twee nieuwe kerncentrales. Met het bestuur en de raad van inspiratie hebben we een thema-avond georganiseerd rond dit thema en onze strategie hierin. Verder werken we nauw samen met de burgergroep Borssele tot de kern, organisatie Wise en andere belangengroeperingen. In bestuurlijke overleggen en de consultatieronde van de Provincie vertegenwoordigen wij de belangen van onze achterban.

ZMf heeft een presentatie gegeven tijdens een manifestatie tegen de komst van die potentiële centrales. Daarnaast nemen we actief deel aan de begeleidingscommissie Toekomst van Nucleair afval van het Rathenau instituut. Zo organiseerden wij voor deze commissie een bezoek aan COVRA en een regionale excursie. Ook gingen wij in gesprek met Frans Timmermans over de Westerschelde en de druk erop en de effecten van de potentiële komst van twee nieuwe centrales. Samen met de provincie Zeeland (gedeputeerde en beleidsmedewerker) hebben we het Rijk gevraagd snel met een regionale regisseur te komen en bespraken we een verkenning voor kennisdelingssessies. Via social media hebben wij een campagne gevoerd met behulp van Chat GPT, waarbij wij aandacht vroegen voor het participatieproces.

Naar uitvoering RES 2.0 ( )

In 2023 heeft de ZMf op verzoek van de Provincie inhoudelijk meegedacht over de invulling van participatie en lokaal eigendom in de RES. Ook hebben we diverse malen geadviseerd over de invulling van RES 2.0. We hebben m.n. natuurinclusieve energietransitie, participatie en lokaal eigendom en natuurvriendelijk isoleren geagendeerd bij diverse RES overleggen/bijeenkomsten. Met Zeeuwind is er contact geweest over energiepark Goes i.o. Daarnaast zijn er diverse sessies met Zeeuwind geweest over de energievoorziening van de toekomst.

Met ZB Bibliotheek van Zeeland (ZB) hebben we meegeschreven aan het dossier warmtepompen en waren we medeorganisator van informatiebijeenkomst over warmtepompen. Ook hebben we met de ZB meegedacht over de invulling van de Zeeuwse klimaatweek eind oktober, hierover uitgebreid gecommuniceerd, en een aantal activiteiten (mede) georganiseerd.

Intern hebben diverse sessies gewijd aan wat er allemaal op ons afkomt m.b.t. de energietransitie. ZMf maakt zich zorgen over het grote ruimtebeslag van de Zeeuwse energietransitie en de landschappelijk impact hiervan. Uit onderzoek blijkt dat de ruimtevraag ligt tussen de 239 en 706 hectare. In 2024 gaan we hiermee aan de slag middels o.a. een position paper.

Natuurinclusieve energietransitie (zmf)

De Zeeuwse energietransitie heeft een grote impact op het Zeeuwse landschap. Daarom is het belangrijk om bij de aanleg van energieparken voor zon en wind deze zo goed mogelijk landschappelijk in te passen en de kansen voor natuurinclusieve energietransitie te verkennen. Hiervoor werken we samen met Stichting Landschapsbeheer Zeeland, ecooloog Alex Wieland en met de door ZMf opgeleide energieboswachters. ZMf heeft in 2023 wederom een training energieboswachter van zeven avonden georganiseerd. Uiteindelijk hebben zes deelnemers hun certificaat behaald. Doel van de training is om deelnemers een goede gesprekspartner te laten zijn voor gemeenten en projectontwikkelaars zodat ze advies kunnen geven over natuurinclusiviteit. De deelnemers waren zeer tevreden over de kwaliteit van de opleiding en hebben voor drie zonnevelden een ecologisch ontwerp gemaakt, en waar mogelijk deze kennis ingebracht. Daarnaast heeft ZMf meegedacht over de inrichting, beheer en monitoring van het zonnepark voor Yara, dat in eigendom is van Shell. Ook leverden we een bijdrage aan de nieuwsbrief over natuurinclusieve energietransitie. In oktober 2023 is het park geopend en heeft ZMf samen met ecooloog Alex Wieland een presentatie gegeven over de geplande natuur op het zonnepark, ook als voorbeeld voor andere parken. Helaas was het weer slecht en is de geplande excursie verzet naar zomer 2024.

M.b.t de natuurinclusieve warmtetransitie is onze inbreng tot nu gering geweest. We hebben ons met name inhoudelijk meer verdiept in het thema. Ook hebben we meegedacht over natuurinclusief (vleermuisvriendelijk) isoleren en hoe je rekening kunt houden met de natuur, maar ook de energietransitie niet afremt.

Energieservicepunt ( )

In het Energieservicepunt Zeeland werkt ZMf samen met Zeeuwind en het Zeeuws Klimaatfonds. We hebben middels een helpdesk individuele burgers en energie-initiatieven/postcoderoosprojecten op weg geholpen. Onze activiteiten waren gericht op kennisdeling, advisering en uitwisseling van actuele informatie en ervaringen op het gebied van duurzame energie, energiebesparing en het stimuleren van de Zeeuwse energiebeweging. Zo hebben we een zeer goed bezochte bijeenkomst georganiseerd voor het verduurzamen van kerken. Plus twee koperbijeenkomsten en een grote informatiebijeenkomst voor VvE's. Ook zijn er diverse activiteiten georganiseerd in de Zeeuwse klimaatweek, i.s.m. de klimaatgrootouders en met zonneprofessor Wim Sinke. De bijeenkomsten waren druk bezocht en er is via de (energie)niewsbrief uitgebreid over gecommuniceerd.

Participatiecoalitie ( )

De Participatiecoalitie helpt bij het betrekken van bewoners bij de energietransitie. Voor advies en ondersteuning kunnen gemeenten, bewoners en regio's terecht bij de Participatiecoalitie. In de Participatiecoalitie werken vijf maatschappelijke organisaties samen: HIER, de Natuur en Milieufederaties, Energie Samen, Buurkracht en LSA bewoners. Het project de Participatiecoalitie kent twee aandachtsgebieden: de RES (regionale energiestrategie) en aardgasvrije wijken. RES: In 2023 hebben we de Zeeuwse gemeenten en de Provincie geïnformeerd over (het belang van) participatieve beleidsvorming en natuurinclusieve energietransitie. Voor onze eigen achterban hebben we zeven energieboswachters opgeleid middels een training van zeven

avonden (zie kopje natuurinclusieve energietransitie). Ook heeft ZMf een notitie geschreven over hoe om te gaan met kleine windturbines (kleiner dan 21 meter), aangezien steeds meer gemeenten hierover beleid formuleren. De voorwaarden die wij vanuit ZMf aan kleine windmolentjes willen stellen, hebben we afgestemd met het Zeeuws coördinatieoverleg van natuur- en milieuorganisaties. Diverse gemeenten hebben onze notitie ontvangen en/of heeft er een gesprek plaatsgevonden.

Aardgasvrije wijken: In 2023 zijn we in samenwerking met Zeeland Bruist gestart met het begeleiden van burgerinitiatieven om aan de slag te gaan met het vormen van een energiewerkgroep om gezamenlijk energiemaatregelen te treffen. Van de drie geïnteresseerde meldingen is er in 2023 één werkgroep gestart. In de werkgroep zitten mensen van de dorpsraad Ossenisse die zelfstandig en autonoom een manier zoeken om het hele dorp in warmte en elektriciteit te voorzien. De bijdrage van ZMf en ZeelandBruist bestaat uit het ondersteunen in de regio van de werkgroep. De werkgroep heeft een informatiemarkt georganiseerd voor het hele dorp en omgeving, hiervoor heeft ZMf i.s.m. ZeelandBruist ook input geleverd. In 2024 zal het project worden voortgezet.

Inwoners werken aan hun eigen Toekomstdorp ( )

Aangezien wij geen financiering hebben gevonden voor dit initiatief hebben wij dit project niet uitgewerkt.

Thema 2 - Deltawateren

Gezonde en goed functionerende watersystemen zijn van belang voor welzijn, natuur en economie. In de afgelopen jaren heeft ZMf gewerkt aan het realiseren van een goede balans tussen gebruik, beleving en ecologie binnen het kader van een klimaatbestendig Zeeland. Bescherming en herstel van belangrijke natuurwaarden, vaak in samenwerking met andere belanghebbenden, is een van de speerpunten geweest van het programma Deltawateren. Het toepassen van natuur, natuurlijke processen en natuurinclusief handelen zijn middelen die in de afgelopen jaren verkend en in projecten uitgewerkt zijn. Deze benaderingswijze heeft geresulteerd in integrale oplossingsrichtingen die in 2023 verder zijn geconcretiseerd. Hiervoor heeft ZMf samengewerkt met andere milieufederaties in Nederland, natuurorganisaties en overheids- en kennisinstellingen aan de concrete uitwerking van initiatieven en projecten.

Centraal thema blijft dat Zeeland ecologisch veerkrachtig én ook klimaatrobuust is. We geven het programma Deltawateren vorm aan de hand van de volgende speerpunten: klimaatadaptatie, natuurinclusief, connectiviteit en natuurlijke klimaatbuffers. In 2023 heeft ZMf binnen haar activiteiten de maatschappelijke meerwaarde van natuurwaarden sterker benadrukt en heeft hier proactief gecommuniceerd. In de huidige maatschappelijke ontwikkelingen is behoefte aan een betere inbedding van natuur en ecologie in economische en sociale activiteiten. Op deze wijze zijn bruggen te slaan tussen tegengestelde belangen.

Naast klimaat en ecologie heeft de berichtgeving rondom PFAS in de Westerschelde of toepassing van staalslakken weer duidelijk gemaakt dat onze Deltawateren nog steeds belast worden met verontreinigingen en toxische stoffen. In 2023 is binnen (inter)nationale samenwerking gestreefd naar het nemen van maatregelen om verontreinigingen en belasting met toxische stoffen in de Deltawateren drastisch te verminderen en naar strengere regelgeving om verdere verontreinigingen in de toekomst te voorkomen.

Om de belangen van ZMf te borgen is deelgenomen aan verschillende overlegstructuren en bijeenkomsten, zoals de Schelderaad, het Regioteam Zuidwestelijke Delta en de Kenniscommunity Zuidwestelijke Delta. In 2023 heeft ZMf ook gewerkt aan bovenstaande en actuele onderwerpen in nauwe samenwerking met de partners van Coalitie Delta Natuurlijk (CDN), onderwijs- en onderzoeksinstituten en organisaties als North Sea Port, Waterschap Scheldestromen en gemeenten.

1 Delta-ecologie ( )

Gebiedsontwikkelingen en natuurherstel

Als deelnemer van de Schelderaad is ZMf ook actief partner binnen de VNSC (Vlaams Nederlandse Scheldec commissie) en actieve deelnemer aan de werkbijeenkomsten omtrent het "LTP-N" (Lange Termijn Perspectief Natuur) traject rondom de Westerschelde. In dit samenwerkingsverband wordt ook een pilot opgezet rondom natuurherstel in de Schorer-Welzinge polder en als vertegenwoordiger van natuur heeft ZMf haar deelname toegezegd om brede samenwerkingen met verschillende sectoren en belanghebbenden in de praktijk te onderzoeken. Als lid van het regioteam van ZWDelta (Zuidwestelijke Delta) is meegewerkt aan het uitwerken van een pilotproject rondom recreatiedruk op buitendijkse fietspaden in relatie tot de verstoring van vogels door het aantrekkelijker maken van de binnendijkse gebieden. Binnen het VIZ (Visserij Initiatief Zeeland) is actief aandacht gevraagd voor natuurwaarden, onder andere door dieper in te gaan op mogelijke drukfactoren op de visstand en mogelijke maatregelen (valse informatie, predatie, aanleggen van vismigraties, toelaten nutriënten in de Oosterschelde e.d.). Binnen een werkgroep vanuit Nationaal Park Oosterschelde is geparticipeerd in de onderzoeksvraag rondom de mogelijkheid (en definitie) van het opzetten van een onderwaterreservaat. Het zoeken naar een mogelijke koppeling tussen en het met anderen delen van de diverse initiatieven (beperken recreatieve druk, zeegrasherstelprojecten, onderwaterreservaat, vismigratierivier en specifieke gebieden) leidt bij alle deelnemers tot vernieuwde inzichten en legt de basis voor kansrijke samenwerkingen.

Natuurinclusiviteit

In 2023 zijn er veel ontwikkelingen in gang gezet rondom de energietransitie, zoals de verschillende 150kV en 380kV projecten en de 'Verkenning Aanlanding Wind-op-Zee' (VAWOZ) die de Deltawateren kruisen. ZMf heeft hierin vanuit haar CDN-taak een vertegenwoordigende rol genomen als aanspreekpunt voor TenneT richting de natuurorganisaties, maar is daarmee ook voedend voor TenneT om binnen de opgave te zoeken naar mogelijkheden om bij de ontwikkelingen zoveel mogelijk een natuurinclusieve aanpak te hanteren waarbij natuur actief een rol en plek krijgt en niet uitsluitend wordt gewerkt met mitigerende maatregelen. Deze zelfde aanpak hanteert ZMf bij haar contacten met North Sea Ports en verschillende ondernemers of projecten in de regio zoals Jan de Nul (Baggeraar) of de ontwikkeling van de Nieuwe Sluis Terneuzen. Uitkomsten uit deze gesprekken worden meegenomen in het in 2024 verder te ontwikkelen "Actieplan Natuurinclusieve Industrie". Met North Sea Port wordt actief gewerkt aan een initiatief om te werken aan "natuurlijke randen" en komend jaar wordt dit verder uitgewerkt in een projectplan.

Visserij

In 2023 is de 'Stuurgroep Oesterkweek' van start gegaan. ZMf heeft hierin een rol genomen om voorgenomen ontwikkelingen te toetsen aan het concept 'niet meer, maar beter' en actief zorgen gedeeld met betrekking tot de geplande 'TTX percelen' (later 'bewaarpcelen'). Goede afspraken hierin hebben geleid tot een weerbaardere sector zonder areaaluitbreiding of toename van verstoring. Als deelnemer binnen de Taskforce Schelpdiersector is gewerkt aan het bekijken welke

mogelijkheden er zijn voor de kweek van hangcultuurmosselen tussen de windparken op de Noordzee, welke mogelijkheden het bevoegd gezag biedt en wat ecologisch-wenselijke inpassing hiervan zou kunnen zijn. ZMf is hierin nog overwegend terughoudend en houdt nu nog vast aan kleinschalige pilotprojecten om inzichtelijk te krijgen wat de ecologische effecten zijn. Tevens contacten opgebouwd met diverse initiatiefnemers rondom natuurlijke oesterriffen, zowel commercieel (Oyster Heaven) als non-profit (ARK).

2 Waterkwaliteit en zoet water in Zeeland

De PFAS-problematiek blijft actueel. In 2023 zijn contacten onderhouden met verschillende organisaties en overheden rondom de lozingen, een totaalverbod op productie en internationale samenwerkingen. Verschillende contacten zijn gelegd met en initiatieven gesteund van organisaties die juridische stappen ondernemen richting de Vlaamse overheid over het lozen van PFAS en het verwerken van stoffen met PFAS. Ook heeft ZMf stappen genomen om een binnenlandse claim te ondersteunen om PFAS-vervuiling te verminderen.

In samenwerking met veel gebiedspartners heeft ZMf ook vervuiling door uitloging van stoffen door de toepassing van staalslakken in de Ooster- en Westerschelde onder de aandacht gebracht. Samen met het ministerie van IenW is gewerkt aan het vormgeven van een 'expertsessie' en de omgeving is o.a. via eigen uitingen en de lokale en landelijke media op de hoogte gebracht van deze problematiek. Tevens is ZMf aangesloten bij de klankbordgroep RAO-S (Regionaal Ambtelijk Overleg Schelde) over algemene waterkwaliteit en KRW-doelstellingen. In het kader van zoet water beschikbaarheid heeft ZMf deelname en in-kind bijdrage toegezegd aan het NWO Onderzoeksprogramma "STURDI" (Storage, Upgrade, Reuse and Distribution of Water) en actief deelgenomen aan de bijeenkomsten 'Broedplaats Zoetwater Schouwen-Duiveland'.

3 Coalitie Delta Natuurlijk

Binnen de Coalitie Delta Natuurlijk (CDN) worden op maandelijkse basis alle gebiedsontwikkelingen binnen verschillende natuurorganisaties afgestemd om te kunnen acteren waar nodig. Tegelijkertijd is er gewerkt aan het actualiseren van de langetermijnvisie van CDN. Alle lokale gebiedsontwikkelingen kunnen hieraan getoetst worden en de partners binnen CDN kunnen gesteund door een eenduidige en actuele visie steeds meer agendazettend optreden. ZMf heeft in 2023 een vernieuwde opzet uitgewerkt om structureel te kunnen blijven samenwerken. Behalve aan de ambtelijke en bestuurlijke overleggen is er gewerkt aan diverse bijeenkomsten van de werkgroep 'Meeuwenvisie' waarmee ZMf actief bijdraagt aan grensoverschrijdende samenwerking van havens, overheden en natuurorganisaties ter bescherming van kwetsbare meeuwensoorten.

4 Klimaatbestendig Zeeland

De effecten van zeespiegelstijging en klimaatverandering beginnen in Zeeland steeds merkbaarder te worden. Met name de effecten van langdurige droogte, hevige regenval en toenemende verzilting krijgen steeds meer aandacht vanuit de landbouw, maar ook de inwoner

begint zich bewust te worden van de problematiek. ZMf neemt actief deel aan verschillende gesprekstafels en initiatieven die bewustwording vergroten en mogelijke denkrichtingen uitwerken.

Natuurlijke klimaatbuffers ( )

Een van onze klimaatambassadeurs heeft contacten opgebouwd en onderhouden met de gemeente Middelburg voor klimaatmaatregelen in de binnenstad. Door het jaar heen heeft dit via diverse gesprekken vorm gekregen en heeft de stadsecoloog input gekregen om maatregelen te verwerken in verschillende beleidsstukken.

Klimaatverandering en de Deltawateren ( )

Naar aanleiding van rapporten vanuit WMR is er contact gezocht met stakeholders over de ontstane verschillen in visstand door verandering watertemperatuur (toename haaien, afname schol). Deze problematiek is aanhangig gemaakt om binnen de 'Preverkenning Vogels en Vis' vanuit de PAGW (Programmatische Aanpak Grote Wateren) mee te nemen en mogelijke alternatieve oplossingsrichtingen (vispassages e.d.) te onderzoeken. Binnen de Schelderaad is aandacht gevraagd voor toekomstbestendige denkrichtingen qua dijkverzwaringen, waarbij de focus ligt op mogelijkheden waar de natuur wordt ingezet om natuurlijke aangroei (sedimentatie) te faciliteren en zo de provincie weerbaarder te maken voor zeespiegelstijging. In ZWDelta-verband is de 'Zoet-Zout Kennissessie' georganiseerd om een brede uitwisseling van gedachten en kennis te faciliteren rondom kansen en bedreigingen van verzilting, maar ook te bekijken hoe maatschappelijk draagvlak voor verschillende oplossingsrichtingen kan worden getoetst en/of gecreëerd.

Betrokkenheid bij initiatieven en projecten rondom klimaatadaptatie ( )

In samenwerking met de Kenniscommunity Oosterschelde (KCO) en Rijkswaterstaat heeft ZMf gewerkt aan het voorstel 'Erosie-remmende maatregelen Slikken van Viane', waarbij de huidige toenemende erosie van een ecologisch waardevol gebied kan worden geremd voordat grootschalige (en kostbare) ingrepen nodig zijn om het gebied te herstellen. Ook is ZMf aangesloten bij het "Delta Wealth Onderzoeksprogramma" om inbreng te leveren en te werken aan een klimaatbestendig Zeeland vanuit de oplossingsrichtingen "Beschermen Open", "Beschermen Gesloten" en "Zeewaarts". In 2024 zal dit onderzoeksproject verder vorm krijgen en kan de invloed van dergelijke scenario's op natuur en milieu inzichtelijk gemaakt worden. De banden met de Hogeschool Zeeland en Scalda zijn aangehaald om op diverse manieren zowel inbreng te geven als resultaten op te halen waarmee gewerkt kan worden aan een groter maatschappelijk draagvlak voor maatregelen die zo gunstig mogelijk uitpakken voor de natuurwaarden van Zeeland.

Thema 3 - Groene ruimte

ZMf komt op voor natuur in natuurgebieden, steden, dorpen en op het platteland. We zetten ons in voor een afwisselend landschap dat rijk is aan biodiversiteit. Dat is van groot belang voor de natuur en het ecologisch goed functioneren van de leefomgeving in Zeeland. Daarnaast is natuur en landschap ook voor mensen van belang voor de gezondheid en het welzijn.

Ruimte is schaars in Zeeland en de druk op ruimte neemt toe. Ontwikkelingen die ruimte vragen zijn de energietransitie, woningbouw, de ontwikkeling van recreatie en extensivering van de landbouw. Stuk voor stuk belangrijke ontwikkelingen. Bij de inpassing van deze ontwikkelingen en opgaven is het waarborgen van de ruimtelijke kwaliteit van belang. Wij brengen hiervoor onze uitgangspunten onder de aandacht bij gemeenten, waterschap en provincie.

ZMf heeft in 2023 ruimtelijke ontwikkelingen die impact hebben op natuur en landschap gevolgd. ZMf stimuleerde de transitie naar een natuurinclusieve landbouw in Zeeland door kennisdeling en samenwerkingsprojecten met boeren, overheden en maatschappelijke organisaties. Ook zette ZMf zich in voor de landschappelijke inpassing van energieprojecten en voor het behoud van duisternis met de campagne Nacht van de Nacht.

1 Ruimte & Landschap ( )

Ruimtelijke ordeningszaken, en dan vooral planvorming en planuitvoering, hebben altijd effect op de leefbaarheid, de leefomgeving en de biodiversiteit. Het is juist dan zaak dat er een goede belangenafweging plaatsvindt bij de overheden en dat er een zorgvuldige besluitvorming plaatsvindt. De kwaliteit van de bodem, het water en de lucht die we inademen zijn aangetast. Om het tij te keren zijn maatregelen nodig. Het herstel van de biodiversiteit is van groot belang. De verschillende soorten en leefgebieden horen samen en in balans te zijn. ZMf werkt aan een betere balans voor de leefomgeving en biodiversiteit door diverse acties en projecten.

Ruimtelijke planvorming en stikstof

ZMf stimuleert het versnellen van biodiversiteitsherstel. Dit is niet alleen van belang bij natuur, maar ook in woonwijken, op bedrijventerreinen, in de landbouw en op recreatiebedrijven. Een belangrijk onderwerp voor natuur en milieu is het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), waarvoor in 2023 het gebiedsprogramma 1.0 is opgesteld. Vanuit het Stikstofoverleg van Provincie Zeeland heeft ZMf hiervoor input geleverd. ZMf heeft voor het NPLG gewerkt vanuit het standpunt dat we in de Zuidwestelijke Delta werken aan een toekomstbestendige Delta, waar meer ruimte is voor de natuur en natuurlijke dynamiek van het land, water en de overgangen. Waar veiligheid op een

adaptieve manier kan meebewegen met klimaatverandering en er ruimte is voor passende duurzame economische activiteiten en ecosysteemdiensten. ZMf heeft het belang van stikstofreductie en systeemverandering benadrukt. Daarnaast zijn door ZMf het belang van klimaatadaptatie en -mitigatie, biodiversiteit, landschapskwaliteit, een gezonde samenleving en meer circulariteit ingebracht.

ZMf is betrokken geweest bij de voortgang van Omgevingsvisie Zeeland. Hiervoor is in 2023 een eerste versie van een ruimtelijke puzzel gemaakt. In deze ruimtelijke puzzel zijn alle knelpunten voor Zeeland duidelijk geworden. ZMf heeft hierbij benadrukt dat een aantal belangrijke grenzen vaststaan, bijvoorbeeld die van het Sloegebied. Uit de ruimtelijke puzzel wordt duidelijk dat niet alle ruimtelijke plannen passen in Zeeland. In 2024 worden deze knelpunten verder uitgewerkt.

Wanneer we vanuit onze principes tegen een ruimtelijke ontwikkeling aanlopen die wat ZMf betreft niet horen door te gaan, dan dienen we zienswijzen in op de nieuwe bestemmingsplannen. Dat is vorig jaar veelvuldig gedaan bij o.a. recreatieve ontwikkelingen, veehouderij, bij plannen voor nieuwe bedrijventerreinen en vanwege de stikstofproblematiek. In 2023 liepen de volgende beroepen bij de Raad van State:

- ✦ Omgevingsvergunning voor uitbreiding van een geitenhouderij in Rilland. ZMf is tegen een forse uitbreiding van een geitenhouderij in Rilland en ging in beroep hiertegen bij de Raad van State. Als de Raad van State ZMf in het gelijk stelt dan zijn er niet voldoende stikstofrechten voor de grote uitbreiding. De uitspraak volgt waarschijnlijk in het voorjaar van 2024.
- ✦ Bedrijventerrein Trekdijk. De Raad van State heeft een kruis gezet door de plannen van Gemeente Middelburg om langs de Trekdijk bij Nieuw- en Sint Joosland een nieuw industrieterrein aan te leggen. De zaak was door omwonenden en ZMf aangespannen.
- ✦ Het bestemmingsplan buitengebied van gemeente Goes. De uitbreiding van een melkveehouderij is één van de plannen die in het bestemmingsplan wordt meegenomen. ZMf is in beroep gegaan tegen deze uitbreiding. Bij behandeling van de voorlopige voorziening is ZMf in het gelijk gesteld.

In 2023 zijn er onder andere verschillende zienswijzen ingediend op omgevingsvisies van gemeenten, het beheerplan Kop van Schouwen, een koppental in gemeente Sluis en een geitenhouderij bij Ritthem. Al deze zienswijzen en beroepen konden alleen worden gestart dankzij de steun en giften van leden en lidorganisaties.

Nacht van de Nacht

Een van onze speerpunten voor 2023 was het aanpakken van de lichtvervuiling. Nederland is één van de landen ter wereld met de meeste lichtvervuiling. Uit steeds meer onderzoek blijkt dat lichtvervuiling negatieve effecten heeft op mens en dier. Buitenverlichting beïnvloedt het gedrag van dieren door desoriëntatie, afstoting en aantrekking. Mensen vinden duisternis belangrijk in hun eigen woonomgeving én ze vinden het van belang dat natuurgebieden donker zijn.

Tijdens Nacht van de Nacht op 28 oktober 2023 organiseerden tientallen organisatoren in de hele provincie activiteiten in het kader van Nacht van de Nacht. Diners in het donker, speurtochten met de boswachter en vleermuizen spotten. Gemeenten en bedrijven doofden de verlichting om tijdens Nacht van de Nacht Zeeland nog iets donkerder te maken. In 2023 heeft ZMf een onderzoek uitgevoerd naar lichtvervuiling. Er is veel media-aandacht gegenereerd rondom het onderzoek. Het onderzoek toonde aan dat de Zeeuwse bevolking niet goed bekend is met de gevolgen van

lichtvervuiling voor mensen, dieren en planten. Hiervoor zijn in totaal 677 mensen bevroegd van verschillende leeftijden onder wie 510 Zeeuwen. Daarnaast heeft ZMf in 2023 een wandeling ontwikkeld samen met de klimaatburgemeester van Middelburg. Op het Stadsnatuurfestival zijn de bezoekers bevroegd op hun kennis over duisternis met een interactieve quiz.

Bedrijfsleven en verlichting ( )

ZMf heeft samen met verlichtingsexpert LuxImprove, verkend of structurele samenwerking op het gebied van advisering van het bedrijfsleven mogelijk is. Dit leek in eerste instantie moeizaam te verlopen, maar op een later moment leek de samenwerking kansrijker en is de verkenning voortgezet. Daarnaast zijn met een recreatieondernemer uit Serooskerke bezoeken gebracht aan een camping in Groede om te laten zien wat terreinverlichting kan doen. Het fysiek zien van de verschillen was een goede manier om het bewustzijn te vergroten. De ondernemer beraadt zich nu op de aanpassing van de verlichting op zijn terreinen.

Plan Boom voortzetten ( )

In 2023 hebben we samen met SLZ en Meer Bomen Nu een projectvoorstel geformuleerd met als doel om op dertig locaties over drie jaar bosaanleg en landschapselementen bij particulieren (inclusief boeren) in het witte gebied te realiseren. Ook hebben we de financiering hiervan verkend: Trees for all, Provincie Zeeland (bosvisie) en Dynamofonds. Dynamofonds is niet gelukt, maar de verwachting is om begin 2024 de financiering toch rond te krijgen, zodat we van start kunnen. Ook is er een positief gesprek geweest met een leverancier van fruitbomen, de Fruithof, die goedkoop fruitbomen kan leveren, over de uitdeelactie 2024.

In 2023 is er ook gestart met een driejarig OP Zuid project, met diverse partners als gemeente Vlissingen en gemeente Middelburg, HZ, Scalda, DSV zaden, CitySeeds, Cool Blue etc. Het gaat om het klimaatadaptief maken van de wijken Dauwendaele / Meanderflat (Middelburg) en Westervzicht (Vlissingen), in combinatie met doelen als biodiversiteit, waterkwaliteit en burgerparticipatie. Als ZMf willen we samen met de bewoners de biodiversiteit vergroten in de wijk en een pilot groene gevels en groene daken uitvoeren.

Plan Boom ( )

In het kader van Plan Boom zijn in 2023 diverse activiteiten georganiseerd, zoals wederom de succesvolle uitdeelactie voor particulieren en hun tuin, die we samen met achterbangroep Velt Zeeuwse Eilanden en SLZ hebben georganiseerd. In totaal zijn er ruim 18.000 inheemse boompjes uitgedeeld op dertien locaties. Alle gemeenten, drie woningbouwcoöperaties en zo'n honderd vrijwilligers tijdens de ophaaldag deden mee. Het heeft ZMf veel positieve publiciteit, nieuwsbrieflezers, en zelfs nieuwe leden opgeleverd.

ZMf werkt ook samen met energieleverancier Delta. Delta plant de komende jaren een boom voor elk nieuw lid die kiest voor groen gas. Hiervoor is een intentieverklaring opgesteld. In 2023 leverde dit 13.500 bomen op, die begin 2024 geplant gaan worden op grond van Staatsbosbeheer in Biggekerke.

In 2023 ontvingen 22 Zeeuwse scholen in kader van het project de Groene Zeeuwse schoolpleinen van IVN van het Waterschap Scheldestromen per schoolplein vier grotere bomen.

2 Natuurinclusieve landbouw ( )

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden. Gezamenlijk werken we aan de grote maatschappelijke opgaven en een gezonde leefomgeving voor mens en dier. Boeren die grondgebonden aan het werk zijn, geen of beperkt gebruik maken van geïmporteerd veevoer en afzien van kunstmest en chemische middelen hebben een rijke biodiversiteit en goede bodemkwaliteit meer dan ooit nodig om hun oogst te beschermen.

Natuurinclusieve landbouw ( )

In 2023 is de ZMf-webpagina duurzame landbouw en voedsel geactualiseerd en uitgebreid om burgers en boeren beter wegwijs te maken in wat er in Zeeland gebeurt m.b.t. het verduurzamen van de landbouw. Ook hebben we initiatieven als herenboerderij, voedselbos e.d. op weg geholpen met inzet van communicatiemiddelen en ons netwerk.

Met partijen van de schone Zeeuwse Sloot (Provincie, Waterschap, ZAJK en Delphy), hebben we nagedacht met welke projecten en type monitoring we ervoor kunnen zorgen dat minder gewasbeschermingsmiddelen in de sloten komen. Er is een demoproject duurzame aardappelteelt in ontwikkeling.

Ook heeft ZMf meegedraaid in de lokale actiegroep Leader en bijgedragen aan het opstellen van een lokale ontwikkelingsstrategie (LOS) onder het National Strategisch Plan (NSP). Hiervoor hebben we o.a. onze achterban uitgenodigd om projectideeën hiervoor aan te leveren. Ook is er meegedacht over invulling natuurinclusieve landbouw.

Tenslotte was er in 2023 ook regelmatig een 'lunch-overleg' met de andere Provinciale Natuur- en Milieufederaties waar we projectervaringen uitwisselen.

GoodFoodClub ( )

De GoodFoodClub is een schakel tussen duurzaam boeren, produceren en de producenten en de consument. De GoodFoodClub is met vier nieuwe aanbieders uitgebreid. Zij zijn via sociale media van GoodFoodClub en ZMf in het zonnetje gezet. Rondom de week van de Biodiversiteit is een social mediacampagne opgezet rondom dit onderwerp, belicht vanuit diverse disciplines van ZMf.

Boerenmarkt

ZMf zou de boerenmarkt binnen het Duurzaamheidsfestival ZLND2050 organiseren. Eind 2022 heeft de organisatie van het festival ZLND2050 besloten het festival in 2023 niet te organiseren maar over te gaan op een tweejaarlijks festival. Daarnaast hebben we in 2023 de mogelijkheden verkend om de boerenmarkt frequenter te organiseren. Er is contact geweest met een geïnteresseerde partij in de gemeente Middelburg, maar of het lukt om samen een boerenmarkt op te zetten is nog niet uitgekristalliseerd. ZMf onderzoekt voor 2024 de mogelijkheid om de boerenmarkt te integreren in het project Boer & Buur met Natuur van De Natuur en Milieufederaties.

EetLokaal

Met Hogeschool Zeeland is verkend of we bovengenoemde activiteiten kunnen onderbrengen in de bedrijfskantine van de Hogeschool. In het najaar van 2023 heeft de HZ aangegeven graag in te

stappen in het project Boer & Buur met Natuur van De Natuur en Milieufederaties. Zie verderop bij Boer & Buur met Natuur.

Boer & Buur met Natuur

In de loop van 2023 is het project Boer & Buur met Natuur ontstaan. In het programma Boer & Buur met Natuur ondersteunen de Natuur en Milieufederaties en hun partners samenwerkingen van boeren en burgers die werken aan oplossingen voor een toekomstbestendige landbouw. In iedere provincie zijn we op zoek naar twee coalities om samen te doen, te leren en te bouwen aan een beweging die landbouw en natuur combineert. In november 2023 hebben zich vijf mogelijke kandidaten voor de twee coalities in Zeeland gemeld. Met hen zijn verkennende gesprekken gevoerd om alle vijf te kunnen bedienen in de twee Zeeuwse coalities. De GoodFoodClub (zie ook hierboven) zal geïntegreerd worden in het programma van Boer & Buur met Natuur. Ook de activiteiten die in 2023 in het kader van de GoodFoodClub zijn ontwikkeld, worden ingevlochten in de activiteiten van Boer & Buur met Natuur. Zo zal Het Eetlokaal een coalitie worden van o.a. Hogeschool Zeeland en lokale toeleveranciers. Ook de boerenmarkt zal mogelijk een plekje kunnen krijgen in het programma.

Gewasdiversificatie & Korte ketens)

Het project 'Naar een toekomstbestendige landbouw in Zeeland; van breed naar smal' is in maart 2023 afgerond met een grote slotbijeenkomst in de ZB Bibliotheek van Zeeland. Tijdens deze avond zijn de ervaringen met drie jaar strokenteelt bij Agrarisch Innovatie en Kenniscentrum Rusthoeve en diverse Zeeuwse akkerbouwers gepresenteerd voor telers, overheden en inwoners van Zeeland. De bijeenkomst werd zeer goed bezocht met bijna honderd bezoekers, en maar liefst drie gedeputeerden, die ieder op een stelling mochten reageren. Ook was de bijeenkomst de start van het vervolgproject 'Op weg naar meer biodiversiteit door gewasdiversiteit in Zeeland'. Dit project is wederom met het Zeeuws Agrarisch Jongeren Kontakt (ZAJK), Agrarisch Innovatie en Kenniscentrum Rusthoeve, Stichting Het Zeeuwse Landschap, ZMf en adviserende partijen Delphy en DLV Advies. Nieuw is de partner WUR. In 2023 is er een aparte webpagina gemaakt op de ZMf-website 'Op weg naar meer biodiversiteit door gewasdiversiteit'. Doel is dat geïnteresseerde burgers (en boeren) kennis kunnen maken met het vervolgproject. In november vond een webinar plaats voor zo'n honderd deelnemers waar ook kennis gemaakt kon worden met de kansen van gewasdiversiteit. Wat houdt dit precies in, waarom is het belangrijk en hoe kan je dit toepassen in de praktijk.

Korte keten

Dit project is helaas niet doorgedaan.

3 Landschap & Recreatie ( )

Bij Zeeland, onze kust en de Deltawateren horen woorden als weidsheid, vrij zicht, grootschaligheid, natuurlijkheid, ongereptheid en dynamiek. Dat willen we graag behouden. De laatste jaren hebben we samen met overheden en maatschappelijke partners hard gewerkt aan het verbinden van ruimtelijke kwaliteit van landschap en natuur met het Zeeuws toeristisch product. De landschappelijke identiteit van Zeeland en haar eilanden is van grote kwaliteit, zeker ook voor het recreatief product, en moet behouden worden en waar nodig hersteld/versterkt.

Kustvisie en Gebiedsvisie Veerse Meer

Provincie Zeeland, de Noorzeekustgemeenten, natuur- en milieuorganisaties, toeristische belangenorganisaties, ZLTO, Rijkswaterstaat en Waterschap Scheldestromen hebben samen de Zeeuwse Kustvisie opgesteld. ZMf is samen met Waterschap Scheldestromen, RECRON / HISWA en Provincie Zeeland trekker van de Kustvisie. In deze visie staan afspraken over wat er wel en niet kan aan de Zeeuwse kust. De Kustvisie is in 2022 geëvalueerd, in 2023 is een eerste stap gezet met een aantal belangrijke aanbevelingen uit de evaluatie, zoals het uitwerken van een kwaliteitskader en het gesprek over verstening van de binnenduinrand. In 2023 is een stap gezet in een provincie breed kwaliteitskader voor recreatie. ZMf zet zich hierbij in voor verbetering van landschapskwaliteit, natuur én de kwaliteit van de Zeeuwse recreatie. Eind 2023 is de inventarisatie afgerond. Deze wordt verder uitgewerkt en in 2024 omgezet naar een Zeeuws breed afwegingskader.

Daarnaast is ZMf in 2023 actief betrokken geweest bij de uitwerking van het aandachtsgebied de Rampweg op Schouwen-Duiveland en de Westrand bij Domburg. Bij Domburg wil Roompot het park vernieuwen en daarvoor het aandachtsgebied benutten. ZMf zet hierbij in op de verbetering van landschap en natuur en bewaking van de grenzen van natuur en het recreatiepark.

De Gebiedsvisie Veerse Meer is in 2023 nieuw leven ingeblazen door Provincie Zeeland door een netwerkbijeenkomst, waarbij alle stakeholders waren uitgenodigd. Hier worden acties opgepakt, zoals onderzoek naar de waterkwaliteit.

Groen recreatief ondernemen

Impuls Zeeland organiseert innovatievouchers, planvormingsvouchers en expertmeeting in de vrijetijdssector op bedrijfsniveau dan wel collectief bedrijfsniveau. Hierover stemt ZMf regelmatig af met Impuls Zeeland. Het aantal vouchers loopt niet zo hard als vooraf gehoopt, met Impuls Zeeland zoeken we naar een juiste vorm. In 2023 hebben we een onderzoek laten uitvoeren naar de vraag hoe recreatiebedrijven ecologisch van toegevoegde waarde kunnen zijn voor omliggende natuur. Dit was een theoretisch onderzoek gecombineerd met interviews. Verschillende ondernemers, Het Zeeuwse Landschap en Provincie Zeeland zijn hiervoor bevraagd. De resultaten kunnen we benutten voor de vouchers. Daarnaast denken we actief mee met recreatieondernemers, een voorbeeld hiervan is het Strandpark de Zeeuwse kust in Renesse. Onze input bij de recreatieve plannen moet leiden tot het zorgvuldig omgaan met natuur en landschapskwaliteit. Daarnaast leveren we ook gevraagd onze inbreng over duurzaamheid, energietransitie en gebruik van circulaire materialen en producten.

Zeeuwse Zichtlijnen

Sinds 2021 heeft de Thijs Kramerlezing een mooie opvolger, namelijk Zeeuwse Zichtlijnen. Zeeuwse Zichtlijnen is een format van ZMf waarin we in alle rust en met aandacht luisteren naar en praten met frisdenkende, veruit kijkers en deskundigen. Dat doen we door drie podcasts op te nemen en een meetup te organiseren. De podcasts worden op locatie opgenomen, bijvoorbeeld in een natuurgebied in Zeeland. Zeeuwse Zichtlijnen gaat altijd over belangrijke thema's die te maken hebben met de natuur in Zeeland. Het thema van 2021 was Biodiversiteit. In 2023 hebben we Zeeuwse Zichtlijnen opnieuw opgezet met het thema Schone Rivieren. Schoon water is de basis voor het functioneren van het ecosysteem in onze delta. De Westerschelde is hét voorbeeld van een rivier waaraan van alle kanten wordt getrokken en geduwd en die zwaar onder druk staat. De podcasts zijn in 2023 opgenomen, de meetup vindt plaats in 2024. In de drie podcasts praten we met Marc Argeloo, Jan van de Venis en Li An Phoa.

Zeeuwse Zichtlijnen sluit aan bij een breed publiek, is langere tijd beschikbaar en nodigt mensen uit alle lagen van de samenleving uit om te luisteren, na te denken en in gesprek te gaan over onderwerpen en vraagstukken die van belang zijn voor de Zeeuwse regio, maar ook daarbuiten.

Thema 4 - Algemene prestatieafspraken

Naast de projecten gericht op de thema's pakken we een aantal zaken op met als doel om Zmf als organisatie verder te versterken en te professionaliseren en daarmee onze impact nog verder te vergroten. Communicatie speelt daarin een belangrijke rol.

1 (Bestuurlijke) samenwerking in de regio ( )

Wij zoeken al jaren actief de samenwerking richting andere belangenorganisaties en de overheden in Zeeland. Wij willen daarbij de actieve stem zijn voor een duurzame samenleving, voor biodiversiteit en een gezonde leefomgeving. Dit doen we in bestaande overlegstructuren als Provinciale Commissie Groene Ruimte, Nationaal Park Oosterschelde, CRO Vliegveld Midden-Zeeland. Maar evenzo in allerlei andere netwerken. We dragen in overleggen de principes van The Natural Step uit, The Work that Reconnects, Conflict Transformatie en benutten de overleggen voor een brede samenwerking met alle partners in Zeeland om klimaatverandering en biodiversiteitsproblematiek het hoofd te gaan bieden.

Daarnaast zorgen we in onze overleggen buiten Zeeland dat de kwaliteiten als rust, ruimte, natuur van het Zeeuwse landschap gehoord en gezien worden. Maar ook de, soms als onnatuurlijk beschouwde, samenwerking in Zeeland tussen de diverse belangenorganisaties als recreatie, industrie en natuur- en milieuorganisaties is een pre om grote problemen het hoofd te kunnen bieden. Ook dit mag verteld worden.

In 2023 hadden we een actieve rol bij de volgende overleggen en onderwerpen

- 1 CRO Vliegveld Midden Zeeland
- 2 Kustvisie (trekkersoverleg, ambtelijk overleg, bestuurlijk overleg, betrokken bij uitwerking aandachtsgebieden gemeenten)
- 3 Regionale Energie Strategie (diverse tafels)
- 4 Vitaal Sloe & Kanaalzone
- 5 Comité van toezicht Interreg
- 6 Deltaplan Zoet Water
- 7 Nationaal Park Oosterschelde - Dagelijks Bestuur
- 8 Geopark overleggen
- 9 Schelderaad
- 10 Vlaams Nederlandse Schelde Commissie
- 11 Adviesgroep Zuidwestelijke Delta
- 12 Bouwsteen Klimaatadaptatie
- 13 Schone Schelde overleggen

- 14 Kenniscommunities Oosterschelde en Zuidwestelijke Delta
- 15 Uitvoeringsprogramma gebiedsvisie Veerse Meer (trekker groen, ambtelijk overleg, bestuurlijk overleg)
- 16 Uitvoeringsprogramma landelijk gebied – samen werken aan Zeeuws Platteland (ambtelijk en bestuurlijk betrokken)
- 17 Provinciale Commissie Groene Ruimte
- 18 Uitvoeringsprogramma Bosvisie
- 19 Programma Natuur
- 20 Stikstof (gebiedsgerichte benadering pilot Schouwen, ambtelijk overleg, bestuurlijk overleg)
- 21 PFAS-dossier
- 22 Afstemmingsoverleg duurzame havens
- 23 Vitaal platteland, POP3 en Leader
- 24 VNCI Maatschappelijke adviesraad
- 25 Schone Zeeuwse Sloot

2 Huisstijl vernieuwen

We zijn gestart met een verkenning van de speelruimte en de afspraken met NMF over de nieuwe huisstijl voor ZMf, die in lijn ligt met die van de landelijke koepelorganisatie. Vervolgens is een inventarisatie gemaakt van alle huisstijldragers en onderdelen die voor ZMf relevant zijn. Een deel daarvan was al ontworpen voor de koepel en deze formats zijn overgenomen als voorbeeld voor de ontwikkeling van onze eigen lijn in de nieuwe huisstijlkleuren. Uitgangspunt daarbij was het nieuwe logo. We hebben hiervoor bewust gekozen om te werken met een Zeeuwse lokale ontwerper. In het voorjaar van 2023 is de nieuwe huisstijl aan het team en het bestuur van ZMf gepresenteerd en in november 2023 is op de Algemene Ledenvergadering de nieuwe huisstijl officieel gepresenteerd aan de leden en is de ingebruikname afgetrapt. Op enkele huisstijldragers na is in 2023 het volledige plan voor ontwikkeling en implementatie afgerond. In 2024 gaan we verder met de ontwikkeling van nog enkele bestaande en nieuwe items.

3 Landelijke projecten

Nacht van de Nacht

Dit jaar hebben wij naast de Zeeuwse Nacht van de Nacht ook een rol gespeeld in de landelijke campagne Nacht van de Nacht met deelname in het projectteam van de NMF's

Plan Boom

ZMf heeft projectsecretaris voor de landelijke activiteiten van het project Plan Boom geleverd. De werkzaamheden werden uitgevoerd onder regie van de landelijke organisatie, de standplaats is Middelburg.

Nieuwsbrieven Circulaire Economie in de regio

Door het wegvallen van de landelijke projectleider CE en een federatiecollega van de federatie Groningen, werd ZMf hoofduitvoerder van deze landelijke opdracht van Rijkswaterstaat. De

opdracht bestond uit het leveren van input voor een tweemaandelijks nieuwsbrief. In 2023 heeft ZMf meegewerkt aan vijf nieuwsbrieven. De input bestond voornamelijk uit het interviewen van ambtenaren of koplopers over nieuwswaardige onderwerpen op het gebied van circulair beleid, wet- en regelgeving, bijeenkomsten en het delen van kennis en ervaring. De werkzaamheden werden uitgevoerd onder regie van de landelijke organisatie, standplaats is Middelburg.

Dagelijks Bestuur De Natuur en Milieufederaties

De koepelorganisatie Natuur en Milieufederaties hebben een veranderproces doorlopen. Er is gezamenlijk gewerkt aan een nieuw governance model, dat eind 2023 in werking is gegaan. Waar voorheen het bestuur van deze koepel bestond uit een Algemeen Bestuur en een Dagelijks Bestuur hebben we nu een model bestaande uit een Federatieraad en een onafhankelijke Raad van Toezicht ten behoeve van de koepelorganisatie. Onze directeur maakte deel uit van het Dagelijks Bestuur en heeft een actieve bijdrage geleverd in het proces van totstandkoming van de nieuwe governance.

4 Side Table Book

Na een kort maar intensief onderzoek naar de mogelijkheden en haalbaarheid van een aanvullend verdienmodel en tegenprestatie voor leden in de vorm van een side table book, zijn we tot de conclusie gekomen dat het idee van een verdienmodel voor ZMf nog altijd wenselijk is, maar dat de verkoop van een side table book niet makkelijk rendabel kan worden gemaakt. De kosten voor ontwikkeling en productie zijn relatief hoog en de mogelijkheden om een vrij duur boek af te zetten zijn beperkt. De investering in geld en tijd loont niet.

5 Verdere uitrol intensivering binding met lidorganisaties

Het bestuur van ZMf heeft zich verdiept in de mogelijkheden om banden met lidorganisaties aan te halen. Een eerste stap werd gezet tijdens de Algemene Ledenvergadering in oktober waarin er een world cafe werd georganiseerd om met leden te praten over wat voor hen van belang is voor lidmaatschap en betrokkenheid met de vereniging ZMf. Vanuit de communicatiecoördinator van ZMf is de opzet van een enquête voor uitvraag naar behoeften vanuit lidorganisaties aangedragen aan het bestuur. Verdere afstemming hierover tussen bestuur en team moet nog volgen.

6 How-tos

Voor de vlotte en juiste gang van (dagelijkse) zaken binnen ZMf worden regelmatig How-tos en notities opgesteld en gedeeld met het team. Er is hiervoor ook een centrale plek in Teams ingericht, waar medewerkers de informatie snel en makkelijk terug kunnen vinden. Het werkoverleg wordt gebruikt om de aandacht te vragen voor nieuwe afspraken of bestaande weer op te frissen. Aan de orde kwam: How To Online vergaderen, How to Onboarding/Offboarding bij ZMf (voor

nieuwe of vertrekkende medewerkers), How To Vacature (protocol bij het uitzetten van een nieuwe vacature), How To Kapstokvragen voor vaststellen standpunt van ZMf, How To Kapstokvragen voor het snel opstellen van een pers/nieuwsbericht, afspraken rondom de nieuwe huisstijl en in het kader van AVG en integriteitsbeleid zijn (nogmaals) de regels en het format van de verwerkersovereenkomst met derden gedeeld en besproken.

7 Ledenwerving

Omdat we weer een Gratis Boompjes Uitdeelactie organiseerden, hebben we deze gelegenheid weer aangegrepen om via het bestelformulier een oproep te doen aan deelnemers om lid te worden van ZMf en/of zich te abonneren op de nieuwsbrief van ZMf. Dit resulteerde in enkele nieuwe leden en zo'n duizend nieuwe nieuwsbrieflezers!

8 Werken met Office 365

Nadat ZMf technisch ingericht werd voor het werken met Office 365, restte nog de stap om de nieuwe werkwijze met het team praktisch te trainen. Hiervoor hebben enkele medewerkers een training gevolgd en zelf een aantal kortere trainingen gegeven aan de medewerkers van ZMf. Ook het werken met SharePoint en Teams werd hierin meegenomen.

Bestuursverslag

Algemeen

Doel

ZMf staat voor een mooi en duurzaam Zeeland. Daar werken we iedere dag aan. We zijn sterk in verbinden en het samenbrengen van partijen om meerwaarde te creëren voor de natuur en het milieu in onze provincie. We hebben een groeiende positieve impact op onze omgeving. Als natuurorganisatie vervullen we verschillende rollen: we vertegenwoordigen de bij ons aangesloten leden, lidorganisaties en hun belangen. We treden op als beschermer van kwetsbare natuur in Zeeland en aangrenzende gebieden in België. Bovendien jagen we initiatieven aan die bijdragen aan een duurzame samenleving.

Missie

ZMf gaat voor een mooi en duurzaam Zeeland, nu én straks. Dat is onze missie en de rode draad in ons werk. En waarom we dat doen? Iedere Zeeuw heeft recht op een groene omgeving en schone lucht om in te ademen. Dat is nodig om gezond te blijven, om rust en ruimte te kunnen ervaren. Niet voor niets trekken toeristen naar Zeeland. Weids landschap, rijke natuur, open water, stilte en donkerte. Onze provincie heeft iets unieks te bieden! En dat willen we zo houden, ook voor toekomstige generaties.

Visie

ZMf staat actief en middenin de Zeeuwse samenleving. Dat doen we met een actieve, open en integere houding. We zijn een stem namens onze achterban van leden en lidorganisaties die samen met ons de natuur en het milieu in Zeeland willen beschermen. Mede namens onze achterban gaan we de dialoog aan met gesprekspartners over hoe we samen duurzame stappen vooruit kunnen zetten en onze gezamenlijke aanpak natuurinclusief kunnen maken. We luisteren naar elkaars belangen en gaan hier met respect mee om. Maar we zijn ervan overtuigd dat de natuur meer centraal moet worden gemaakt om de wereld leefbaar te houden voor iedereen. Daar zullen we al onze kennis en energie voor inzetten. We zoeken naar kansen, creëren mogelijkheden en stimuleren realisatie. We focussen op drie pijlers: een duurzame samenleving, een gezonde leefomgeving en veerkrachtige ecosystemen. Binnen elk van deze onderwerpen werken we toe naar strategische doelen.

Bestuur

De leden van het Algemeen Bestuur van ZMf hebben allen een verklaring ondertekend waarin zij aangeven dat zij het principe van het CBF onderschrijven dat de functie van toezicht houden gescheiden is (en dient te zijn) van de uitvoering van het beleid. Met deze verklaring hebben zij ook onderschreven dat ZMf ernaar streeft om de beschikbare middelen op de meest effectieve en doelmatige wijze te besteden. Tevens staat in deze verklaring, dat er gestreefd wordt naar optimale informatieverschaffing aan en communicatie met belanghebbenden. En ten slotte hebben alle bovengenoemde personen hun relevante nevenfuncties opgegeven en aangegeven

dat zij onderling geen familie- en/of vergelijkbare relaties onderhouden en ook geen bestuurs- of toezichtfunctie vervullen of in dienst zijn bij een organisatie die statutair of financieel aan ZMf verbonden is.

De benoeming van bestuursleden gebeurt door de Algemene Ledenvergadering. Voor benoeming tot bestuurslid is vereist dat de kandidaat, al dan niet lid van de vereniging, het doel van de vereniging onderschrijft en als bestuurslid aan het bereiken van het doel wil bijdragen.

De voorzitter, secretaris en penningmeester worden door de ledenvergadering in functie gekozen. De benoeming van bestuursleden is telkens voor een periode van vijf jaar. De bestuursleden zijn éénmaal direct herbenoembaar.

Toezicht houden

In de statuten van ZMf is geregeld dat de taak van toezicht houden door het Algemeen Bestuur (AB) wordt vervuld. De uitvoering van het beleid is in handen van de directie. Het AB vergadert vier tot vijf keer per jaar over alle relevante financiële en beleidszaken. Het AB besluit over alle meerjarenbeleidplannen en jaarplannen. Het AB keurt ook de begroting en de jaarrekening goed, die door de directie is voorbereid. Het Algemeen Bestuur stelt de directeur aan en de voorzitter en secretaris voeren jaarlijks een functioneringsgesprek met hem/haar. Bij vacatures in het AB wordt gezocht naar mensen uit verschillende deelgebieden en organisaties van natuur en milieu met uiteenlopende vaardigheden en competenties. In de vergaderingen van het AB wordt ten minste één keer per jaar het eigen functioneren besproken.

Het Dagelijks Bestuur evalueert elk jaar het functioneren van de directeur. In het Dagelijks Bestuur worden personele zaken aangaande de medewerkers besproken. Die komen niet aan de orde in het AB. Verder wordt het Dagelijks Bestuur door de directeur geconsulteerd over zaken die betrekking hebben op de uitvoering en voortgang van het jaarplan en worden strategische onderwerpen, die behandeld worden in het AB, voorbesproken en voorbereid.

Jaarlijks wordt op de Strategiedag het beleid voor de komende jaren op hoofdlijnen bepaald. Dit resulteert in een meerjarenbeleidsplan (voor een periode van vier jaar). Het meerjarenbeleidsplan wordt telkens uitgewerkt in een jaarplan voor het volgende jaar door de directeur en het bureau. Dit jaarplan wordt besproken in het Dagelijks Bestuur, vervolgens in het AB en ten slotte gepresenteerd aan de leden.

Ideeën (bouwstenen) voor de beleidsplannen worden verzameld, o.a. tijdens de themabijeenkomsten met de achterban en op speciaal belegde bijeenkomsten waar dieper wordt ingegaan op 'zware' onderwerpen.

Zo draait deze beleidscyclus, inclusief evaluatie, elk jaar rond.

Besteding van middelen

Het AB wordt vier keer per jaar op de hoogte gesteld van de inhoudelijke en financiële voortgang. De begroting en jaarrekening worden jaarlijks vastgesteld door het AB. De leden van het AB worden voorafgaand aan de vergaderingen door middel van kwartaalberichten op de hoogte gebracht van de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van het beleid, van knelpunten en aanpassingen. Deze kwartaalverslagen worden op de AB-vergaderingen besproken. Met deze verslaglegging wordt door de directie verantwoording afgelegd aan het bestuur.

Risicomanagement

ZMf streeft ernaar om risico's die gerelateerd zijn aan bestuur & management, operationele zaken, financieel management, informatiemanagement en juridische verantwoordelijkheden zo goed mogelijk te beheersen. ZMf zet in op het herkennen en beheersen van risico's. Door risico's te identificeren, kunnen passende reacties ondernomen worden om schade te voorkomen of te beperken. De belangrijkste risico's zijn geïnventariseerd en van beheersmaatregelen voorzien zoals:

op alle niveaus en bij alle processen in de organisatie is er sprake van omstandigheden en handelwijzen die ons belemmeren in het behalen van onze doelstellingen. Het is voor het behalen van die doelstellingen dus van groot belang om deze risico's te kennen en er beleid op te ontwikkelen. Door ons te richten op de meest belangrijke risico's zijn we op de meest efficiënte wijze bezig met de organisatie.

Bestuur en directie hebben de financiële, operationele en reputatierisico's geïnventariseerd, maatregelen beschreven om er mee om te gaan en een tijdpad vastgesteld voor de invoering van die maatregelen.

De beperkte hoeveelheid financiële bronnen van ZMf zorgt voor een financieel kwetsbare positie van de organisatie. Als één van de bronnen wegvalt, heeft dit grote impact. We investeren daarom in onze relaties; met onze directe achterban (leden, lidorganisaties, sympathisanten), onze (politieke) bestuurders op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau en maatschappelijke organisaties. Daarnaast zetten we in op acquisitie, zodat we naast onze vaste subsidie inkomsten een stabiele bron van inkomsten uit externe bronnen hebben. Deze aanpak was in 2023 erg succesvol. Via ons landelijk netwerk van De Natuur en Milieufederaties, de Groene II en onze relaties met de landelijke politiek houden we onderwerpen op de agenda.

ZMf is een kleine organisatie. Door ziekte of vertrek van een medewerker kunnen essentiële competenties wegvallen. We investeren in de flexibele schil rondom de organisatie, betaald en onbetaald. We hebben oog voor de medewerkers en vrijwilligers en erkennen en koesteren hun inzet voor ZMf en haar doelstellingen. We werken aan professionalisering van de organisatie door te investeren in de ontwikkeling van onze medewerkers.

Nieuwe inzichten binnen ZMf kunnen leiden tot een andere stellingname dan voorheen en daarmee tot mogelijke reputatieschade en vermindering van draagvlak voor onze organisatie. Daarom is het voor ZMf belangrijk om op alle niveaus met de maatschappij te communiceren. We dragen onze standpunten uit en leggen ze uit in projectvergaderingen, themabijeenkomsten, regioavonden, ledenvergaderingen, ambtelijke en bestuurlijke overleggen en onze (sociale) media. Ons strategische en operationeel communicatieplan draagt eraan bij dat wij een transparante en betrouwbare samenwerkingspartner zijn in Zeeland en daarbuiten.

Integriteitsbeleid

Het integriteitsbeleid van ZMf bestaat uit twee onderdelen: een beleidsdocument en een gedragscode. In het Integriteitsbeleid is vastgelegd hoe we omgaan met waarden en normen, wat ieders rollen en verantwoordelijkheden zijn en hoe het beleid ingevoerd, geborgd en gehandhaafd

wordt binnen de organisatie. Dit document vormt de kapstok waaraan alle regelingen en instrumenten voor integriteit opgehangen kunnen worden.

Het integriteitsbeleid geldt voor alle medewerkers en (structurele) vrijwilligers in dienst van ZMf en voor overige groepen medewerkers als inhuurkrachten en stagiaires. Ook voor het bestuur van ZMf. Zij tekenen daarnaast een verklaring bestuurders waarin ook zaken als belangenverstrengeling e.d. geregeld zijn.

Gedurende het jaar bespreken we in werkoverleggen en bestuursvergadering met enige regelmaat actualiteiten in het kader van integriteit. In onze werkoverleggen en bestuursvergadering is regelmatig aandacht voor integriteitszaken.

Er zijn in 2023 geen meldingen in het kader van integriteit ontvangen.

Omgaan met belanghebbenden

Op verschillende manieren onderhouden we contact met belanghebbenden.

Achterban

Steeds meer belanghebbenden (donateurs, belangstellenden, organisaties, leden) melden zich aan voor de maandelijkse digitale nieuwsbrief van ZMf. Hiermee stellen wij betrokken burgers op de hoogte van het werk van ZMf. De website van ZMf wordt vrijwel dagelijks bijgewerkt met actuele informatie.

Leden en donateurs van ZMf ontvingen dit jaar drie keer het ledenmagazine Wantij. Met Wantij betrekken we bedrijfsleven, provinciale en gemeentelijke politiek bij ons werk.

Lidorganisaties

Jaarlijks hebben we overleg met onze achterban. In 2023 hebben we één op één overleggen gehad in de regio met lidorganisaties. In 2023 zijn we gestart met themabijeenkomsten, de opvolger van regiobijeenkomsten. Deze bijeenkomsten zijn openbaar, dus voor leden en niet-leden. We nodigen leden nadrukkelijk uit introducés mee te nemen. We merken dat dit een goede manier is om mensen te betrekken bij ons werk. In 2023 hebben we de volgende thema's aangeboden: Landbouw (vertoning documentaire Eindeling), Biodiversiteit (Bioblitz: zoveel mogelijk soorten waarnemen in Middelburg) en een themasessie over ZMf als vereniging. Tijdens deze laatste themabijeenkomst zijn we in gesprek gegaan over wat een vereniging is en hoe leden betrokken zijn bij ZMf.

Subsidieverstrekker

Gedeputeerde staten van Zeeland ontvangen jaarlijks een jaarplan, de begroting en de jaarrekening. Tevens worden jaarlijks met de Provincie resultaatafspraken gemaakt. Plannen en afspraken bespreken we tijdens het bestuurlijk overleg met de verantwoordelijke gedeputeerde. Met alle relevante gedeputeerden wordt periodiek gesproken. Subsidiegevers die projecten financieren, worden afhankelijk van afspraken en subsidievoorwaarden door middel van tussentijdse- en eindrapportages en financiële overzichten op de hoogte gehouden.

Terreinbeherende organisaties

ZMf vervult een coördinerende rol voor de samenwerkende natuur- en milieuorganisaties in de provincie Zeeland en ontvangt hiervoor van de terreinbeherende organisaties een jaarlijkse

bijdrage. De coördinerende werkzaamheden van ZMf worden besproken op directieniveau en in bilateraal overleg met de afzonderlijke organisaties. In de eerste helft van 2023 waren er bij de terreinbeherende organisaties en ZMf een aantal vacatures. Na het invullen van de vacatures is in de tweede helft van 2023 is de bilaterale samenwerking geïntensiveerd met een wekelijks kort overleg.

Klachtenprocedure

Klachten zijn belangrijke signalen voor ZMf. Personen die contact opnemen, zijn gemotiveerd om ons iets te laten weten en doen moeite door ons te schrijven of te bellen. ZMf kan door die informatiezaken verbeteren, inhoudelijke discussie aanscherpen of weten wat er binnen de organisatie eventueel is misgegaan.

ZMf gaat zorgvuldig om met de klachten en vragen die haar bereiken.

De klachtenprocedure is terug te vinden op de website van ZMf.

Milieubewust en duurzaam

Milieubewust en duurzaam denken en doen zit in ons DNA. ZMf werkt en correspondeert zoveel mogelijk digitaal en voert zelf uit wat zij verkondigt. Zo letten wij erop dat we zuinig omgaan met energie (licht uit, computers na werktijd uit e.d.) en zetten we de verwarming niet onnodig hoog. In het gebouw van de ZB, waarin ZMf gehuisvest is, zijn al veel besparingsmaatregelen genomen en zoeken we nog naar mogelijkheden om gezamenlijk nog meer te besparen. Op veel plaatsen zijn bewegingssensoren geplaatst zodat het licht niet onnodig blijft branden en wordt voor bepaalde delen van het gebouw gebruik gemaakt van koele buitenlucht in plaats van een luchtbehandeling. Natuurlijk printen we zo min mogelijk en proberen zoveel mogelijk digitaal te werken. Als we printen, is het dubbelzijdig en zwart-wit.

Al met al nemen we onze voorbeeldfunctie als maatschappelijke organisatie erg serieus. Dit implementeren we in onze eigen acties. Zo laten we altijd vegetarisch cateren bijvoorbeeld. Het kantoor van ZMf heeft energielabel A. We blijven ons verdiepen in o.a. de mogelijkheden om op het dak zonnepanelen te installeren. We zijn "in huis" bij de ZB en stimuleren ook hen tot duurzaam gedrag.

Waar mogelijk maken we zakelijke reizen met het openbaar vervoer, net als ons woon-werkverkeer.

Financiën

Balans per 31 december 2023

ACTIVA

	31 dec 2023		31 dec 2022	
	€	€	€	€
Vaste activa				
Inventaris		16.071		21.213
Vlottende activa				
Vorderingen				
Handelsdebiteuren	81.761		80.899	
Belastingvorderingen	-		741	
Overige vorderingen	67.529		48.534	
Overlopende activa	14.122		5.132	
		163.412		135.306
Liquide middelen		573.883		413.696
Totaal		<u>753.366</u>		<u>570.215</u>

PASSIVA

	31 dec 2023		31 dec 2022	
	€	€	€	€
Eigen vermogen				
Reserves en fondsen	275.033		346.157	
		275.033		346.157
Voorzieningen		18.996		19.288
Kortlopende schulden				
Crediteuren	122.858		56.552	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	49.363		29.389	
Nog te besteden projectgelden	179.937		5.500	
Overlopende passiva	107.179		113.329	
		459.337		204.770
Totaal		<u>753.366</u>		<u>570.215</u>

De totale balans is gegroeid van €570.215 naar €753.366, dit kan voornamelijk worden toegeschreven aan de aanzienlijke groei in liquide middelen, die zijn gestegen van €413.696 naar €573.883. Een groot deel van deze gelden zijn niet vrij besteedbaar, de nog te besteden project-gelden zijn gestegen van € 5.500 naar € 179.937 en zullen grotendeels het komende jaar worden besteed.

Het eigen vermogen is gedaald van €346.157 naar €275.033. Deze daling is het gevolg van het feit dat in 2023 voor € 94.637 van het in 2022 gevormde bestemmingsfonds voor het project 'Challenge 2050' is besteed aan de gestelde doelstellingen van het fonds. In 2023 heeft het bestuur besloten om €20.199 van het resultaat toe te voegen aan de continuïteitsreserve.

Balans en beleid t.a.v. reserves

De richtlijn Reserves Goede Doelen van Goede Doelen Nederland stelt dat de continuïteitsreserve niet meer mag bedragen dan anderhalf keer de kosten van de werkorganisaties. Deze kosten worden bepaald aan de hand van de Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. Volgens de richtlijnen bedroeg de maximale continuïteitsreserve circa € 1.060.000. Hiermee voldoet de organisatie ruim aan deze richtlijn. Zmf streeft naar het aanhouden van een beperkt Eigen Vermogen. Positieve resultaten zullen normaal gesproken in het daaropvolgende jaar bestemd worden, zodat het Eigen Vermogen beperkt blijft tot een continuïteitsreserve. De continuïteitsreserve is bedoeld om risico's op korte termijn op te vangen.

De omvang van de gewenste continuïteitsreserve wordt bepaald aan de hand van een jaarlijks op te stellen meerjarenbegroting. In deze begroting wordt onderscheid gemaakt tussen langlopende en kortlopende projecten en samenwerkingen.

Uiteindelijk zijn er projecten die op den duur zullen gaan stoppen. Wanneer de organisatie er niet in slaagt om nieuwe projecten binnen te halen, kan er een exploitatietekort ontstaan. Dit tekort kan dan worden gedekt door de gevormde continuïteitsreserve. Een redelijk termijn voor het afdekken van een dergelijk risico is door het dagelijks bestuur vastgesteld op 3 jaar.

Uit de meerjarenbegroting blijkt door onduidelijkheden over nieuwe projecten op termijn een dalende continuïteitsreserve die nog voldoende lijkt voor de komende drie jaar.

De reservevorming in het eigen vermogen voldoet aan de VFI-richtlijn (brancheorganisatie Goede Doelen, namelijk: er wordt geen reserve gevormd, zonder dat deze bestemd is).

De liquiditeiten van de vereniging zijn ondergebracht op een spaarrekening, waar geen vermogensrisico's aan verbonden zijn.

Staat van baten en lasten over 2023

Het jaar 2023 wordt afgesloten met een negatief resultaat van € 71.122. Begroot was een resultaat van nihil. De belangrijkste afwijkingen worden hieronder toegelicht.

Baten

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
	€	€	€
BATEN			
Baten van particulieren	19.179	19.500	19.007
Baten van bedrijven	6.467	1.800	23.020
Baten van subsidies van overheden	463.081	408.000	394.315
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	288.470	229.800	245.606
Baten van andere organisaties zonder winststreven	184.844	140.400	279.316
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	22.535	-	6.515
Overige baten	2.096	-	-
Som van de baten	986.672	799.500	967.779

De totale baten (€ 986.672) zijn nagenoeg gelijk aan die van het voorgaande jaar (€ 967.779), maar ze zijn wel fors hoger uitgevallen dan begroot (€ 799.500). Gedurende het jaar heeft de vereniging zich ingespannen om nieuwe projecten binnen te halen. Dit heeft geresulteerd in niet begrootte baten van subsidies van overheden, namelijk: Energieservicepunt Maatschappelijke Organisaties (€12.666), Klimaatadaptatie Zeeland (€ 14.736) en Offshore for Sure (€ 3.610). Verder heeft in 2023 opnieuw de uitdeelactie 'Plan Boom' plaatsgevonden, wat heeft geleid tot € 54.672 aan extra baten.

Voor een verdere uitsplitsing van de gerealiseerde baten ten opzichte van de begroting verwijzen we u naar de jaarrekening. De overige baten uit de begroting bestaan uit de nog te werven baten (€ 83.665), deze zijn gedurende het jaar volledig gerealiseerd.

Lasten

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
	€	€	€
LASTEN			
Personeelskosten	706.424	592.000	584.204
Afschrijvingen	9.960	10.000	8.541
Projectkosten	160.793	57.500	83.556
Huisvestingskosten	36.231	24.000	34.168
Kosten publiciteit	33.303	30.000	33.938
Kantoor en beheerkosten	26.188	26.000	25.876
Algemene kosten	84.895	60.000	67.535
Som van de lasten	1.057.794	799.500	837.818
<i>Resultaat</i>	<i>-71.122</i>	<i>-</i>	<i>129.961</i>

De totale lasten bedroegen in 2023 € 1.057.794, wat aanzienlijk hoger is dan de begroting van € 799.500. Deze toename is een direct gevolg van de gestegen baten en kan worden verklaard door daarmee gepaard gaande hogere personeels- en projectkosten.

Het aantal FTE is in 2023 toegenomen tot 9,4, ten opzichte van 6,3 in 2022, wat een noodzakelijke uitbreiding was om de nieuwe projecten te kunnen uitvoeren. Voor de meeste kostenposten liggen de werkelijke uitgaven in lijn met de begroting of zijn ze iets hoger dan begroot.

De enige grote afwijking is dat de huisvestingskosten in 2023 € 36.231 bedroegen, wat hoger is dan de begroting van € 24.000. Dit kan worden verklaard door de niet begrote huurkorting.

Voor een verdere uitsplitsing van de gerealiseerde kosten ten opzichte van de begroting verwijzen we u naar de jaarrekening.

Uiteindelijk wordt het jaar afgesloten met een negatief resultaat van € 71.122. Dit geeft een enigszins vertekend beeld, aangezien er in 2022 een donatie is ontvangen van St. Buitencentrum F.C.J.Z. deze is in 2023 is besteed aan projectkosten en interne loonkosten. De toevoeging aan de continuïteitsreserve van € 20.199 geeft wat de vereniging betreft een realistischer beeld van het behaalde resultaat in 2023.

Norm kosten beheer en administratie

De norm voor beheer en administratie is voor ZMf vastgesteld op 40%. Dit percentage is vastgesteld aan de hand van de ervaringsgegevens van deze kosten uit het verleden. De kosten voor beheer en administratie betreffen de medewerkers die indirecte activiteiten verrichten, zoals bestuur, secretariaat en administratie. Ook de indirecte uren van medewerkers die voor projecten werken, worden hieronder gerekend. Daarnaast worden de overheadkosten meegerekend, zoals de huisvestingslasten en de algemene lasten. In 2022 wordt met 51,2% (zie jaarrekening) de norm niet gehaald.

ZMf heeft voor het komende jaar het tijdschrijfsysteem opnieuw ingericht en aanvullende afspraken gemaakt met de medewerkers. Doel hiervan is de norm voor beheer en administratie naar beneden bij te stellen door alle medewerkers meer directe uren te laten maken op projecten.

Beleggingsbeleid

ZMf belegt haar middelen niet.

Toekomstparagraaf

Het Tijdloos Kompas is het fundament van ons werk, daarop volgt onze meerjarenstrategie. Eind 2023 is de ontwikkeling van een nieuwe meerjarenstrategie in gang gezet, we zijn daarmee ruim op tijd gestart, de huidige meerjarenstrategie loopt t/m 2025. Hier richten wij ons op specifieke unique sellingpoints van de ZMf, meer aandacht voor externe communicatie, we richten ons meer op campagnestrategieën en we houden rekening met het veranderend politiek landschap. Onze werkzaamheden richten zich voornamelijk op toetsing ruimtelijke plannen, het aanjagen van de uitvoering van de actiepunten evaluatie Kustvisie, klimaatadaptatie en klimaatmitigatie, circulaire economie, natuur inclusieve landbouw, energietransitie en transitie binnen de industrie. Daarnaast merken we dat het gebrek aan ruimte steeds belangrijker wordt. De ruimtelijke puzzel is gigantisch. En het "gevecht" om de ruimte zal onze aandacht hebben. Wij zijn ten slotte de stem van de toekomst.

Over een paar jaar is ZMf nog meer dan nu, een zeer gewaardeerde maatschappelijke partner. ZMf zet zich nog steeds in voor natuur en klimaat in Zeeland. Wij zijn een krachtige en zichtbare organisatie waarvan het merendeel van Zeeland weet wat we doen. Wij gaan staan voor klimaatrechtvaardigheid, de natuur en geven stem aan niet menselijke entiteiten. Dit alles vanuit een verbindende en betrouwbare houding richting onze omgeving.

We investeren blijvend in diversiteit aan doelgroepen en achterban. Jongeren blijven een vast onderdeel van onze organisatiestructuur, in de vorm van de Raad van Inspiratie. Daarnaast bouwen we aan een jongeren netwerk, op basis van het project Challenge 2050, waarbij een groep Zeeuwse jongeren de kans heeft gekregen om een visie op de Zeeuwse toekomst vorm te geven. We spreken meer mensen aan dan de vanzelfsprekende doelgroep. De achterban stimuleert ons en blijft vertrouwen in ons hebben. Wij worden gewaardeerd om ons kritisch geluid, maar ook om onze verbindingskracht en onze meedenkende kwaliteiten. En we worden nu ook meer en meer gewaardeerd en gesteund door jongeren, bewuste dertigers en veertigers. Mensen die niet perse een vereniging zoeken, maar die wel aansluiting zoeken bij gelijkgestemde organisaties. Wij waarderen hun inbreng bijzonder. Zij vinden ons. En we versterken elkaar. Door middel van publieksacties, klimaatmarsen, jongeren debatten, verkiezingsdebatten en inspiratiesessies. Ook zijn we relevant voor andere marktpartijen. We gaan meer duurzaam ondernemen. Nog steeds niet om winst te maken, om aan de maatschappij te laten zien dat we relevant werk doen. We werken hard mee aan de circulaire economie bijvoorbeeld. Hierin is een economische factor, naast de ecologische en sociale ook heel vanzelfsprekend.

Recente ontwikkelingen:

Ook in 2023 blijft de inflatie aanhouden wat resulteert in een flinke kostenstijging. ZMf ervaart stijgende loonkosten als gevolg van de CAO-verhogingen van de lonen. Ook is de algemene tendens dat leveranciers hun prijzen verhogen terwijl de indexatie van de subsidies als de Integrale Kosten Subsidie (IKS) achter blijft. ZMf vraagt hiervoor aandacht bij Provincie Zeeland. De kosten lijken in 2024 gelukkig weer enigszins te stabiliseren. Het veranderend politiek landschap is een zorg. Hiervoor investeren wij extra tijd en aandacht en energie aan de onderlinge verstandhoudingen in de regio.

Begroting

Begroting 2024

	2024
	€
Baten	
Baten van particulieren	22.050
Baten van bedrijven	2.600
Baten van subsidies van overheden	468.216
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	206.600
Baten van andere organisaties zonder winststreven	241.340
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	-
Overige baten	92.544
Som der baten	1.033.350
Lasten	
Projectkosten	95.000
Personeelslasten	763.900
<u>Kosten voor kantoor en beheer:</u>	
Afschrijvingen	10.500
Huisvestingskosten	25.200
Kantoorkosten	30.250
Kosten publiciteit	27.500
Algemene kosten	81.000
Totaal	174.450
Totale lasten	1.033.350
<i>Resultaat</i>	-

Meerjarenbegroting 2023-2027

	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
	€	€	€	€	€
Baten					
Provincie Zeeland	468.216	442.271	452.578	463.143	473.971
Contributies leden en lidorganisaties	24.650	25.266	25.898	26.545	27.209
Elden Nationale Postcode Loterij	118.000	118.000	118.000	118.000	118.000
NMF Landelijk	88.600	94.200	99.200	85.000	85.000
Bijdragen overige organisaties	101.640	104.181	106.786	109.455	112.192
Overige baten	232.244	278.405	285.759	310.043	328.789
Totaal	1.033.350	1.062.324	1.088.221	1.112.186	1.145.161
Lasten					
Projectkosten	95.000	82.500	85.000	85.000	85.000
Personeelskosten					
Brutolonen	542.600	569.730	583.973	598.573	619.523
Sociale lasten	86.800	91.140	93.419	95.754	99.105
Pensioenlasten	57.500	60.375	61.884	63.431	65.652
Overige personeelskosten	77.000	80.850	82.871	84.943	87.916
	763.900	802.095	822.147	842.701	872.196
Afschrijvingen	10.500	10.500	10.500	10.500	10.500
Huisvestingskosten	25.200	25.704	26.218	26.742	27.277
Kosten publiciteit / Wantij	27.500	28.050	28.611	29.183	29.767
Kantoorkosten	30.250	30.855	31.472	32.102	32.744
Algemene kosten	81.000	82.620	84.272	85.958	87.677
	174.450	177.729	181.074	184.485	187.965
Totaal	1.033.350	1.062.324	1.088.221	1.112.186	1.145.160
Resultaat	-	-	-	-	-

Bestuur

Bestuursleden

Op 31 december 2023 bestond het Algemeen Bestuur van ZMf uit de volgende personen:

Voorzitter: vacant

Winnie Versol (secretaris): in het bestuur vanaf juni 2022, secretaris vanaf juni 2023

- ✦ Projectleider op het gebied van warmtetransitie bij de Gemeente Middelburg

Gilles Devriendt (penningmeester): in het bestuur vanaf juni 2022

- ✦ Docent Technische Bedrijfskunde bij HZ University of Applied Sciences

Gerrit Rentier: in het bestuur vanaf november 2018

- ✦ Research coordinator en senior researcher voor het lectoraat Delta Power bij HZ University of Applied Sciences

Theo Prins: in het bestuur vanaf juni 2021

- ✦ Marien ecooloog bij Deltares in Delft
- ✦ Secretaris bestuur GroenLinks – afdeling Walcheren

Thomas Collette: in het bestuur vanaf juni 2022

- ✦ Zelfstandig adviseur
- ✦ Lid bestuur Stichting Landschapsbeheer Zeeland
- ✦ Lid bestuur Zeeuws Klimaatfonds
- ✦ Secretaris Sectie Duurzame Technologie Kivi

Leo Adriaanse: in het bestuur vanaf juni 2023

- ✦ Adviseur bij de Kenniscommunity Oosterschelde
- ✦ Lid Kenniscommunity Zandsuppleties voor Natuur
- ✦ Lid Wijkteam Griffioen Middelburg
- ✦ Lid Klankbordgroep Participatie AZC Cleene Hooge gemeente Middelburg
- ✦ Incidenteel gastcolleges waterbeheer bij Universiteit van Antwerpen, IHE Delft, UAS HZ.
- ✦ Adviseur Rijkswaterstaat via de Vereniging Oud-Medewerkers Rijkswaterstaat

Lotte Bouwman: in het bestuur vanaf juni 2023

- ✦ Aquacultuur Onderzoeker bij HZ University of Applied Sciences

Mariët Overdiep: in het bestuur vanaf juni 2023

- ✦ Redacteur/verslaggever Omroep West
- ✦ Eigenaar Coaching bij de Zee: coaching en begeleiding

In 2023 is het Algemeen Bestuur versterkt met drie nieuwe leden en de werving voor nieuwe bestuursleden is doorgezet. In maart 2023 is Anton van Haperen afgetreden als bestuurslid,

(oud)voorzitter Albert de Bruijn en bestuurslid Roel Mooij zijn in oktober 2023 afgetreden. De in juni 2023 aangetreden voorzitter Etteke Wypkema is per 19 december 2023 afgetreden.

Bezoldigings- en vergoedingenbeleid bestuursleden en directeur

Conform de statuten van ZMf ontvangen leden van het bestuur als zodanig geen bezoldiging, middellijk of onmiddellijk. Een redelijke vergoeding voor de door hen ten behoeve van de vereniging gemaakte kosten wordt niet als bezoldiging aangemerkt. Deze vergoedingen zijn in de jaarrekening zichtbaar gemaakt en toegelicht.

ZMf leeft de Regeling Beloning directeuren Goede Doelen na. Conform deze regeling is de Basis Score voor Directeurenfuncties (BSD-score) van de directeur van ZMf 380. De essentie van de beloningsregeling is dat de grondslag voor de beloning van de directeur altijd is gebaseerd op een objectieve systematiek van functiewaardering en dat de beloning gematigd is ten opzichte van vergelijkbare functies. Een variabele beloning past niet in deze systematiek.

De directeur van ZMf ontvangt salaris conform de CAO Sociaal Werk. In het financiële jaarverslag, op te vragen bij het secretariaat van ZMf, is meer informatie te vinden over de bezoldiging van de directie.

De bezoldiging van de directeur bedroeg in 2023 110.924 euro en is daarmee lager dan het maximum zoals vastgesteld op basis van de BSD-score en lager dan het maximum van de beloningsregeling.

Overzicht nevenfuncties directeur

- ✦ Voorzitter Poppodium 't Beest
- ✦ Lid Dagelijks Bestuur Nationaal Park Oosterschelde
- ✦ Lid Maatschappelijke Adviesraad VNCI (Vereniging Nederlandse Chemische Industrie)
- ✦ Lid Stuurgroep Just Transition Fonds
- ✦ Comité van Toezicht Interreg
- ✦ Lid van de Begeleidingscommissie Advies Besluitvormingsproces Toekomst Radioactief Afval van het Rathenau Instituut.

Bureau en medewerkers

Bureau

Het bureau is gevestigd in het gebouw van ZB | Bibliotheek van Zeeland, Kousteensedijk 7 te Middelburg. Telefoonnummer 0118 654180.

E-mail: info@ZMf.nl, website: www.ZMf.nl

Medewerkers per 31 december 2023

Ira von Harras	Directeur	ivharras@ZMf.nl
Denise de Leeuw	Adjunct-directeur/Programmamanager	ddleeuw@ZMf.nl
Eric Mahieu	Programmamanager	emahieu@ZMf.nl
Gabi Sinke	Communicatiecoördinator	gsinke@ZMf.nl
Gwendolyn de Clippelaar	Projectmedewerker	gdclippelaar@ZMf.nl
Melissa Ernst	Projectleider	mernst@ZMf.nl
Fateme Hashemi	Administratief/secretarieel medewerker	fhashemi@ZMf.nl
Elles van der Klooster	Directiesecretaresse	evdklooster@ZMf.nl
Ran Kok	Projectleider	rkok@ZMf.nl
Peter de Kraker	Projectmedewerker	pdekraker@ZMf.nl
Bibian Scheepstra	Projectleider	bscheepstra@ZMf.nl

Vrijwilligersbeleid

ZMf werkt met een professioneel bureau en met deskundige medewerkers. We betrekken bevoegen vrijwilligers bij het professionele werk. Dat gebeurt door specifieke deskundigheid van vrijwilligers in te zetten bij projecten of voor vergunningen en bedrijfsprocessen, door een team van vrijwilligers in te zetten voor de realisatie van ons blad Wantij en door een groep vrijwilligers te betrekken bij planologische onderwerpen, energie- en bedrijvendossiers. Daarnaast werkt ZMf met de Raad van Inspiratie een groep jongeren die ZMf adviseert.

Vertrouwenspersoon

Met ingang van juli 2023 wordt gewerkt met externe vertrouwenspersoon Elma Sandee via de Merlijngroep.

Eén van de taken van de vertrouwenspersoon is de eerste opvang, ondersteuning, begeleiding en nazorg van medewerkers, die te maken hebben met ongewenste omgangsvormen of met integriteitsschendingen. Daarnaast is de vertrouwenspersoon betrokken bij het geven van voorlichting aan medewerkers en leidinggevenden en kunnen zij gevraagd en ongevraagd advies geven aan het management als het gaat om het creëren van een veilige werkomgeving.

In dit jaarverslag wordt een overzicht gegeven van de meldingen bij de externe vertrouwenspersoon in 2023.

Algemene trends

De laatste jaren is er veel aandacht in de media voor ongewenst gedrag in organisaties. Door de media-aandacht wordt het taboe doorbroken. Dit betekent niet dat “er niets meer kan”, maar dat we ons bewuster worden van ons gedrag. Een (sociaal) veilige omgeving is belangrijk, waardoor het geaccepteerd wordt dat je mag aangeven wat je niet prettig vindt. Het gaat niet altijd om bewust pest-, intimidatie- of seksueel overschrijdend gedrag. Het gaat om de ervaring van de betrokken medewerker. Wat voor de één normaal gedrag is, is voor de ander ongewenst. Het effect is in ieder geval geweest dat er een forse toename is van het aantal meldingen inzake ongewenst gedrag.

Meldingen ZMf

Er zijn in 2023 geen meldingen van ongewenst gedrag gedaan. Bij navraag lijkt hiervoor ook geen aanleiding te zijn geweest.

Bij vragen over dit jaarverslag of over ongewenst gedrag op de werkvloer kun je terecht bij Elma Sandee (info@hetmediationkantoor.com).

Jaarrekening 2023

Balans per 31 december 2023

Activa

	31 dec 2023		31 dec 2022	
	€	€	€	€
Vaste activa				
Inventaris (1)		16.071		21.213
Vlottende activa				
Vorderingen (2)				
Handelsdebiteuren	81.761		80.899	
Belastingvorderingen	-		741	
Overige vorderingen	67.529		48.534	
Overlopende activa	14.122		5.132	
		163.412		135.306
Liquide middelen (3)		573.883		413.696
Totaal		<u>753.366</u>		<u>570.215</u>

Passiva

	31 dec 2023		31 dec 2022	
	€	€	€	€
Eigen vermogen (4)				
Reserves en fondsen	275.033		346.157	
		275.033		346.157
Voorzieningen (5)		18.996		19.288
Kortlopende schulden (6)				
Crediteuren	122.858		56.552	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	49.363		29.389	
Nog te besteden projectgelden	179.937		5.500	
Overlopende passiva	107.179		113.329	
		459.337		204.770
Totaal		<u>753.366</u>		<u>570.215</u>

Staat van baten en lasten over 2023

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
	€	€	€
BATEN (7)			
Baten van particulieren	19.179	19.500	19.007
Baten van bedrijven	6.467	1.800	23.020
Baten van subsidies van overheden	463.081	408.000	394.315
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	288.470	229.800	245.606
Baten van andere organisaties zonder winststreven	184.844	140.400	279.316
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	22.535	-	6.515
Overige baten	2.096	-	-
Som van de baten	986.672	799.500	967.779
LASTEN (8)			
Besteed aan doelstellingen			
Transities via milieu & economie			
Uitvoeringskosten projecten	428.728	319.800	244.281
Transities via natuur & economie			
Uitvoeringskosten projecten	629.066	479.700	593.537
Besteed aan doelstellingen	<u>1.057.794</u>	<u>799.500</u>	<u>837.818</u>
Kosten beheer en administratie*	-	-	-
Wervingskosten	-	-	-
Totaal besteed aan de doelstellingen	1.057.794	799.500	837.818
Saldo van baten en lasten			
Overschot (+) / tekort (-)	-71.122	-	129.961
Resultaatbestemming			
- toevoeging / onttrekking bestemmingsfonds St. Education Permanente Zeeland			-20.000
- toevoeging / onttrekking bestemmingsfonds Challenge 2050	-94.637		125.000
- toevoeging / onttrekking bestemmingsfonds Conflict Transformation	-10.000		10.000
- toevoeging / onttrekking bestemmingsfonds Egalisatiereserve	13.316		
- toevoeging / onttrekking continuïteitsreserve	20.199	-	14.961
	<u>-71.122</u>	<u>-</u>	<u>129.961</u>

*) De provinciale milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van de kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de bijlage Toelichting Lastenverdeling, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

Lastenverdeling per doelstelling

	Fondsen werving	Milieu & Economie	Natuur & Ecomie	Beheer en administratie	Totaal 2023	Begroot 2023	Totaal 2022
Personeelskosten	0	152.421	223.645	330.358	706.424	592.000	584.204
Afschrijvingen	0	0	0	9.960	9.960	10.000	8.541
Huisvestingskosten	0	7.817	11.470	16.943	36.231	24.000	34.168
Kosten publiciteit	0	7.186	10.543	15.574	33.303	30.000	33.938
Kantoorkosten	0	5.650	8.291	12.247	26.188	26.000	25.876
Algemene kosten	0	18.317	26.877	39.701	84.895	60.000	67.535
Directe materiaalkosten	0	34.693	50.905	75.194	160.793	57.500	83.556
Subtotaal	0	226.085	331.732	499.977	1.057.794	799.500	837.818
Verdeling beheer en administratie	0	202.643	297.335	-499.977			0
Totaal kosten 2023	0	428.728	629.066	0	1.057.794	799.500	837.818
%-kosten toerekening 2023	0,0%	40,5%	59,5%				
Totaal uitvoeringskosten 2022	0	244.281	593.537				837.818
%-kosten toerekening 2022	0,0%	29,2%	70,8%				
direct productieve uren 2023							
fondsenwerving	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		
beheer en administratie	0,0	0,0	0,0	5.853,5	5.853,5		
projecten (incl. (niet declarabele acquisitie-uren)	0,0	2.700,7	3.962,7	0,0	6.663,4		
beleidsbeïnvloeding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		
	0,0	2.700,7	3.962,7	5.853,5	12.516,9		
direct productieve uren 2022							
fondsenwerving	0,0	0,0	0,0	0,0			0,0
beheer en administratie	0,0	0,0	0,0	5.242,0			5.242,0
projecten (incl. (niet declarabele acquisitie-uren)	0,0	1.487,0	3.613,0	0,0			5.100,0
beleidsbeïnvloeding	0,0	0,0	0,0	0,0			0,0
	0,0	1.487,0	3.613,0	5.242,0			10.341,9

Kostenberekening

De kosten worden aan de doelstellingen toegerekend op basis van de urenregistratie.

Kengetallen

- 1 % Kosten uit eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondsenwerving bedraagt 0,0% (2022: 0,0%) De CBF-richtlijnen geven een norm aan van maximaal 25%.
- 2 % Besteed aan doelstellingen ten opzicht van totale lasten (voor verdeling Beheer & Administratie) bedraagt 52,7% (2022: 48,8%). De interne norm die hiervoor is vastgesteld bedraagt 60%.
- 3 % Kosten Beheer en Administratie (voor verdeling) ten opzichte van de totale kosten bedraagt 47,3% (51,2%). De interne norm die hiervoor is vastgesteld bedraagt 40%.

Kasstroomoverzicht over 2023

Indirecte methode	2023	2022
	€	€
Resultaat	-71.122	129.961
Aanpassing voor afschrijvingen	9.960	8.541
Mutatie van voorzieningen	-292	1.908
Mutatie van handelsdebiteuren	-862	-59.004
Mutatie vorderingen	-27.244	15.274
Mutatie van handelscrediteuren	66.306	21.105
Mutatie van kortlopende schulden	188.261	6.763
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	165.007	124.548
Kasstroom uit operationele activiteiten	165.007	124.548
Investeringen in materiële vaste activa	-4.818	-10.043
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-4.818	-10.043
Netto-kasstroom	160.189	114.505
Overig	-2	-
Mutatie in liquide middelen	160.187	114.505

Grondslagen voor financiële verslaggeving

Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld volgens de bepalingen van RJ 650 'Fondsenwervende instellingen'. De grondslagen zijn ten opzichte van vorig jaar niet gewijzigd.

Algemene grondslagen voor waardering activa en passiva

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten, tenzij anders vermeld.

Algemene grondslagen bepaling resultaat

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele restwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de vereniging. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Grondslagen voor waardering passiva

Eigen vermogen

De continuïteitsreserve dient als buffer om de continuïteit te waarborgen in het geval dat ZMf zich geconfronteerd weet met een onvoorziene terugval van inkomsten of stijging van uitgaven.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Grondslagen voor baten en lasten

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de geleverde prestaties en verrichte diensten enerzijds, en anderzijds de lasten en andere lasten van het jaar, gewaardeerd tegen historische kostprijzen.

Projectsubsidies

Projectsubsidies worden ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in het jaar ten laste waarvan de gesubsidieerde uitgaven komen.

Lasten algemeen

De personeelskosten en andere kosten worden toegerekend aan de bestedingen in het kader van de doelstelling, de kosten van werving van baten aan de beheerkosten.

Bestedingen doelstellingen

De bestedingen in het kader van de doelstellingen worden verantwoord in het jaar dat zij zijn toegezegd of, voor zover dit niet bij toezegging het geval is, in het jaar dat de omvang van de verplichting betrouwbaar kan worden vastgesteld. Voorwaardelijke verplichtingen worden verantwoord in het jaar waarin vast komt te staan dat aan de voorwaarden zal worden voldaan.

Personeelskosten

ZMf heeft voor haar medewerkers een toegezegd pensioenregeling. Hiervoor in aanmerkingen komende medewerkers hebben op de pensioengerechtigde leeftijd recht op een pensioen dat is gebaseerd op het gemiddeld verdiende loon berekend over de jaren dat de werknemer pensioen heeft opgebouwd bij pensioenverzekeraar AEGON levensverzekering N.V.

De verplichtingen, welke voortvloeien uit deze rechten van haar personeel, zijn ondergebracht bij AEGON levensverzekering N.V. ZMf betaalt hiervoor premies, waarvan de helft door de werkgever betaald worden en de helft door de werknemers.

ZMf heeft geen verplichtingen tot het voldoen van aanvullende bijdragen in geval van een tekort bij de pensioenverzekeraar, anders dan het effect van hogere toekomstige premies. ZMf heeft daarom alleen de verschuldigde premie tot en met het einde van het boekjaar in de jaarrekening verantwoord.

Afschrijvingen

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van gereedheid voor ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief.

Grondslagen voor kasstroomoverzicht

Algemene grondslagen voor het opstellen van het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. Kasstromen in buitenlandse valuta zijn herleid naar euro's met gebruikmaking van de gewogen gemiddelde omrekeningskoersen voor de betreffende periodes.

Toelichting op de balans

Inventaris (1)

	<u>31 dec 2023</u>	<u>31 dec 2022</u>
	€	€
Materiële vaste activa		
Inventaris	16.071	21.213
Totaal	<u>16.071</u>	<u>21.213</u>

Onderstaand overzicht geeft het verloop van de materiële vaste activa gedurende het boekjaar weer:

	<u>Materiële vaste activa</u>
	€
Boekwaarde 1 januari 2023	
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs	48.166
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-26.953
	<u>21.213</u>
Mutaties 2023	
Investerings	4.818
Afschrijvingen	-9.960
	<u>-5.142</u>
Boekwaarde 31 december 2023	
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs	52.984
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-36.913
	<u>16.071</u>
Afschrijvingspercentage (gemiddeld)	20,0

Vorderingen (2)

	31 dec 2023	31 dec 2022
	€	€
Debiteuren		
Debiteuren	81.761	80.899
Belastingvorderingen		
Omzetbelasting	-	741
Overige vorderingen		
Nog te ontvangen projectbijdrage NMF	51.161	35.703
Nog te ontvangen overige projectbijdrage	16.368	12.831
	<u>67.529</u>	<u>48.534</u>
Overlopende activa		
Vooruitbetaalde bedragen	13.922	2.445
Nog te ontvangen bedragen	200	2.687
	<u>14.122</u>	<u>5.132</u>
Totaal	<u>163.412</u>	<u>135.306</u>

Toelichting

Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

Liquide middelen (3)

	31 dec 2023	31 dec 2022
	€	€
Banktegoeden		
ASN Bank nr. NL43 ASNB 0845 3622 75	260.086	149.564
Triodos Bank nr. NL91 TRIO 0391 0627 27	313.790	263.632
	<u>573.876</u>	<u>413.196</u>
Kasmiddelen	7	500
Totaal	<u>573.883</u>	<u>413.696</u>

Eigen vermogen (4)

	31 dec 2023	31 dec 2022
	€	€
Reserves en fondsen		
Continuïteitsreserve	231.354	211.157
Bestemmingsfonds Challenge 2050	30.363	125.000
Bestemmingsfonds Conflict Transformation	-	10.000
Bestemmingsfonds Egalisatiereserve	13.316	-
Totaal	<u>275.033</u>	<u>346.157</u>

Reserves en fondsen - Continuïteitsreserve

	2023	2022
	€	€
Stand 1 januari	211.157	196.196
Resultaatbestemming boekjaar	20.197	14.961
Stand 31 december	<u>231.354</u>	<u>211.157</u>

ZMf streeft naar het aanhouden van een zo beperkt mogelijk reserve, gewenst is de continuïteitsreserve niet hoger te laten uitkomen dan 250.000 euro. Daarnaast heeft ZMf op basis van risicomangement zich ook tot doel gesteld om een wenselijke minimale continuïteitsreserve te hanteren. De omvang van de minimale reserve wordt bepaald naar aanleiding van een jaarlijks op te stellen meerjarenbegroting. Uitgangspunt is dat eventuele exploitatietekorten in de komende 3 jaren kunnen worden gedekt.

Reserves en fondsen - Bestemmingsfonds Challenge 2050

	2023	2022
	€	€
Stand 1 januari	125.000	-
	<u>125.000</u>	<u>-</u>
Resultaatbestemming boekjaar	-	125.000
Besteed aan de doelstellingen	-94.637	-
Stand 31 december	<u>30.363</u>	<u>125.000</u>

In 2022 heeft de vereniging een donatie ontvangen van € 125.000 van Stichting Buitencentrum F.C.J.Z.. Het geschonken bedrag wordt besteed aan 'Challenge 2050', een project dat jongeren wilt aanzetten tot initiatieven die bijdragen aan een vitaal en duurzaam Zeeland. Derhalve zijn deze bedragen door het bestuur aangemerkt als bestemmingsfonds.

Reserves en fondsen - Bestemmingsfonds Conflict Transformation

	2023	2022
	€	€
Stand 1 januari	10.000	-
	<u>10.000</u>	<u>-</u>
Resultaatbestemming boekjaar	-	10.000
Besteed aan de doelstellingen	-10.000	-
Stand 31 december	<u>-</u>	<u>10.000</u>

In 2022 heeft de vereniging een donatie ontvangen van € 10.000 van Dow Benelux B.V. De donatie is in 2023 besteed aan het project 'Deep Dive 2-daagse' rondom het onderwerp 'conflict transformation'.

Reserves en fondsen - Bestemmingsfonds Egalisatiereserve

	2023	2022
	€	€
Stand 1 januari	-	-
	<u>-</u>	<u>-</u>
Resultaatbestemming boekjaar	13.316	-
Stand 31 december	<u>13.316</u>	<u>-</u>

Volgens het Algemeen subsidiebesluit Zeeland 2023, (§ 2.5 Egalisatiereserve, artikel 2.5.1.) is het toegestaan om het saldo tussen de vastgestelde provinciale subsidie en de daadwerkelijke kosten van gesubsidieerde activiteiten toe te voegen aan de reserves. De totale omvang van de egalisatiereserve mag nooit meer dan 10% van de laatst verstrekte subsidie bedragen. In 2023 heeft het bestuur besloten € 13.316 toe te voegen aan deze reserve.

Vorzieningen (5)

	<u>31 dec 2023</u>	<u>31 dec 2022</u>
	€	€
Voorziening loopbaanbudget	18.996	19.288
Totaal	<u>18.996</u>	<u>19.288</u>

Toelichting

Per 1 juli 2015 bouwt iedere medewerker volgens de CAO Sociaal Werk een loopbaanbudget op van 1,5% over het brutosalaris vermeerderd met vakantietoeslag en de eindejaarsuitkering. Dit bedrag moet betrokkene binnen 60 maanden besteden voor het bevorderen van zijn/ haar duurzame inzetbaarheid. Het totaal opgebouwde budget tot en met december alsmede de onttrekking hiervan zijn verantwoord onder de post 'Overige voorzieningen'.

Voorziening loopbaanbudget	<u>2023</u>	<u>2022</u>
	€	€
Stand 1 januari	19.288	17.380
Toename van voorziening	8.750	7.474
Vrijval van voorziening	-9.042	-5.566
Stand 31 december	<u>18.996</u>	<u>19.288</u>

Kortlopende schulden (6)

	31 dec 2023	31 dec 2022
	€	€
Crediteuren		
Crediteuren	122.858	56.552
Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Omzetbelastingenschulden		
Omzetbelasting laatste periode	14.470	-
Omzetbelasting suppletie	-2.248	-
	<u>12.222</u>	<u>-</u>
Loonheffing- en premieschulden		
Loonheffingen	37.141	29.389
	<u>49.363</u>	<u>29.389</u>
Nog te besteden projectgelden		
Klimaatadaptatie Zeeland	58.587	-
Offshore for Sure	47.417	-
Nog te besteden bijdragen NMF	46.569	-
Overige projecten	27.364	5.500
	<u>179.937</u>	<u>5.500</u>
Overlopende passiva		
Vakantiegeld	21.653	18.340
Vakantiedagen	38.611	33.652
Nettoloon	279	-
Nog te betalen projectkosten	25.107	1.806
Nog te betalen overige kosten	21.514	59.261
Vooruitontvangen bedragen	15	270
	<u>107.179</u>	<u>113.329</u>
Totaal	<u>459.337</u>	<u>204.770</u>

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Betalingen ter verkrijging van (gebruiks)rechten

Door de vereniging is een meerjarige financiële verplichting aangegaan ter zake van huur van de bedrijfsruimte.

De huur bedroeg in 2023 € 23.372. De huurverplichting loopt tot en met 31 december 2031. De huur wordt in tien jaarlijkse stappen met € 595 verhoogd.

Met de verhuurder is tevens overeengekomen dat de vereniging een lager huurtarief betaalt dan gebruikelijk is, dit verschil zal jaarlijks worden omgezet in een gift.

De verplichting voor het komende jaar bedraagt € 23.967

De verplichting voor jaar 25 bedraagt € 125.786

De resterende verplichting na vijf jaar bedraagt € 82.611

Bovenstaande bedragen zijn exclusief de jaarlijkse indexering.

Toelichting op de staat van baten en lasten

BATEN (7)

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
	€	€	€
<i>Baten van particulieren en bedrijven</i>			
Contributies leden	19.154	19.000	18.421
Giften	25	500	586
Sponsorbijdragen Zeeuwse Zichtlijnen	4.702	-	6.667
Bijdrage Delta tbv Plan Boom	-	-	4.875
Bijdrage Dow tbv Conflict Transformation	-	-	10.000
Contributies lidorganisaties	1.765	1.800	1.478
	<u>25.646</u>	<u>21.300</u>	<u>42.027</u>
<i>Baten van subsidies van overheden</i>			
Budgetsubsidie Provincie Zeeland	381.610	378.000	367.285
Terugbetalingsverplichting Provincie Zeeland	-	-	-42.872
Subsidie Provincie Zeeland 'Vernieuwerslab'	-	-	30.000
Subsidie Provincie Zeeland 'Energieservicepunt'	30.000	30.000	30.000
Subsidie Provincie Zeeland 'Energieservicepunt M.O.'	12.666	-	-
Subsidie Provincie Zeeland 'Vouchers Biodiversiteit'	5.500	-	6.750
Subsidie Provincie Zeeland 'ESP Scholen'	-	-	-2.298
Sponsorbijdragen 'Zeeuwse Zichtlijnen'	2.867	-	-
Subsidie Interreg 'Klimaatadaptatie Zeeland'	14.736	-	-
Subsidie Interreg 'Offshore for sure'	3.610	-	-
Subsidie Interreg 'Strokenteelt'	12.092	9.500	5.450
	<u>463.081</u>	<u>417.500</u>	<u>394.315</u>
<i>Baten van verbonden organisaties zonder winststreven</i>			
Nationale Postcode Loterij	118.000	118.000	118.000
Natuur en milieufederaties	170.470	111.800	127.606
	<u>288.470</u>	<u>229.800</u>	<u>245.606</u>
<i>Baten van overige organisaties zonder winststreven</i>			
Coalitie Delta Natuurlijk	55.794	53.700	53.700
Analyse ruimtelijke plannen	40.989	40.000	39.540
Stichting ZB Bibliotheek van Zeeland	12.188	-	12.355
Plan Boom	54.672	-	43.296
Stichting Education Permanente Zeeland	-	-	-
Challenge 2050	-	-	125.000
Sponsorbijdragen Zeeuwse Zichtlijnen	7.455	-	3.000
Overige baten	13.746	-	2.425
	<u>184.844</u>	<u>93.700</u>	<u>279.316</u>

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

Conflict transformation	8.652	-	-
Coördinatie Meeuwensie	7.133	-	-
Verkenning Maatregelen Biodiversiteit	6.111	-	-
Overige baten	639	-	6.515
	<u>22.535</u>	<u>-</u>	<u>6.515</u>

Overige baten

Projectbaten nog te verwerven	-	37.200	-
Overige baten	2.096	-	-
	<u>2.096</u>	<u>37.200</u>	<u>-</u>

Som der baten	<u>986.672</u>	<u>799.500</u>	<u>967.779</u>
----------------------	----------------	----------------	----------------

De provinciale subsidie is tot en met 2022 goedgekeurd en vastgesteld

LASTEN (8)

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
	€	€	€
Besteed aan de doelstellingen			
Directe projectkosten	144.016	50.000	66.944
Projectkosten mbt provinciale subsidie	16.777	7.500	16.612
	<u>160.793</u>	<u>57.500</u>	<u>83.556</u>

PERSONEELSKOSTEN

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
	€	€	€
<i>Lonen en salarissen</i>			
Bruto lonen	459.547	389.000	392.310
Mutatie vakantiedagenverplichting	4.602	-	4.468
Vakantiegeld	33.975	31.000	28.148
Vrijwilligersvergoedingen	-	-	2.700
Bijzondere verstrekkingen	-	-	1.571
	<u>498.124</u>	<u>420.000</u>	<u>429.197</u>
Sociale lasten	80.478	67.000	63.966
<i>Pensioenlasten</i>			
Pensioenlasten	55.148	50.000	54.330
<i>Andere personeelskosten</i>			
Ziekengeldverzekering	41.298	31.000	35.069
Uitkering ziekengeld	-79	-	-16.586
Reis- en verblijfkosten	14.654	7.000	7.736
Scholingskosten	11.863	10.000	2.382
Arbo-diensten en personeelsadvies	3.423	4.000	4.291
Overige personeelskosten	1.515	3.000	3.819
	<u>72.674</u>	<u>55.000</u>	<u>36.711</u>
Totaal	<u><u>706.424</u></u>	<u><u>592.000</u></u>	<u><u>584.204</u></u>

Werknemers

Het gemiddelde aantal werknemers gedurende het boekjaar bij Vereniging Zeeuwse Milieufederatie bedroeg:

	<u>2023</u>	<u>2022</u>
	fte	fte
Werkzaam binnen Nederland	9,4	6,3

Toelichting bezoldiging directie

Naam: I.P.J. von Harras
Functie: Directeur

Dienstverband

Aard (looptijd)	onbepaald
uren	36
parttime percentage	100
periode	1/1-31/12

Bezoldiging (EUR)

Jaarinkomen	
bruto loon/salaris	84.594
vakantiegeld	6.477
vaste eindejaarsuitkering	7.258
*jubiliemuitkering/uitbetaling	
niet opgenomen vakantiedagen	

Totaal **98.329**

Belaste vergoedingen/bijtellingsen	-
Pensioenlasten (werkgevers deel)	12.595
Pensioencompensatie	-
Overige beloningen op termijn	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-

Totaal bezoldiging 2023 **110.924**

Totaal bezoldiging 2022 107.345

Het jaarinkomen van de individuele directieleden (in loondienst) blijft binnen het maximum van € 120.741 volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties.

Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingsen, de pensioenlasten en de overige beloningen op termijn samen, blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 120.741 per jaar.

Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging verwijzen we naar het bestuursverslag.

AFSCHRIJVINGEN

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2021
	€	€	€
<i>Afschrijving op materiële vaste activa</i>			
Afschrijving inventaris	9.960	10.000	8.541
Totaal	9.960	10.000	8.541

KOSTEN VAN BEHEER EN ADMINISTRATIE

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
	€	€	€
<i>Huisvestingskosten</i>			
Huur	36.231	24.000	34.168
<i>Kosten publiciteit / Wantij</i>			
Druk/fotokosten Wantij	20.625	17.500	27.668
Kosten communicatie & website	12.678	12.500	6.270
	33.303	30.000	33.938
<i>Kantoor- en beheerkosten</i>			
Computerkosten	7.967	10.000	13.421
Contributies en abonnementen	8.007	5.000	4.643
Telefoonkosten	3.392	3.000	2.955
Porti	1.771	2.000	1.217
Kantoorbenodigdheden	1.866	2.500	862
Kosten CBF-keurmerk	2.374	2.500	2.307
Overige kantoor- en beheerkosten	811	1.000	471
	26.188	26.000	25.876

Algemene kosten

Kosten bestuur en ALV	4.823	2.500	2.349
Representatiekosten	2.618	2.000	1.636
Accountantskosten	24.388	17.000	22.731
(Salaris)administratie en controlling	30.611	23.000	26.352
Advieskosten	13.140	7.000	7.134
Juridische kosten	-	4.000	3.953
Verzekeringen	1.870	2.000	1.769
Overige algemene kosten	4.161	2.000	620
Afschrijving oninbare vorderingen	3.387	-	-
Rentelasten en soortgelijke kosten	-103	500	991
	<u>84.895</u>	<u>60.000</u>	<u>67.535</u>

Totaal

<u>180.617</u>	<u>140.000</u>	<u>161.517</u>
----------------	----------------	----------------

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Vereniging Zeeuwse Milieufederatie

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Vereniging Zeeuwse Milieufederatie te Middelburg gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vereniging Zeeuwse Milieufederatie op 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2023;
2. de winst- en verliesrekening over 2023; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vereniging Zeeuwse Milieufederatie zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder:

- Verslag van activiteiten
- Meerjarenstrategie
- Het Tijdloos Kompas van ZMF
- Thema's Duurzaamheid, Deltawateren, Groene ruimte, Algemene prestatie afspraken
- Bestuursverslag

in overeenstemming met RJ650.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de organisatieactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

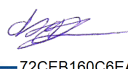
- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van

- controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen

Middelburg, 7 juni 2024

DocuSigned by:

72CEB160C6EA434...
Partner Accountants
D. Janse AA

Tot slot

Al meer dan 25 jaar steun van de Postcode Loterij

Vorig jaar kon het project Boer&Buur met Natuur van start gaan, dankzij een extra bijdrage van de Postcode Loterij (Foto: Mark van Stokkom voor Herenboeren Nederland)

De Natuur en Milieufederaties mogen al meer dan 25 jaar rekenen op de steun van de Nationale Postcode Loterij. De vaste jaarlijkse bijdrage van 2,25 miljoen euro maakt het mogelijk dat wij ons samen met ruim 1.200 lokale initiatieven kunnen blijven inzetten voor mooie en duurzame provincies. De impact die we hiermee realiseren, was niet mogelijk geweest zonder deze hulp. Wij zijn de Postcode Loterij en alle deelnemers dan ook heel dankbaar voor hun bijdrage.

Annie van de Pas, directeur van de Natuur en Milieufederaties: "De bijdrage van de Loterij is al ruim 25 jaar een fundament voor de realisatie van vele mooie lokale projecten in de 12 provincies en zorgt ook voor een belangrijke impuls voor landelijke projecten zoals Energietuinen en Plan Boom. Het is fantastisch dat we, dankzij de deelnemers van de Postcode Loterij, in heel Nederland extra meters kunnen maken."

Extra schenkingen

Naast de jaarlijkse bijdrage kunnen we een beroep doen op een extra schenking van de loterij voor bijzondere projecten, zodat we belangrijke stappen kunnen maken richting een klimaatbestendige, natuurinclusieve en circulaire samenleving. De projecten Plan Boom en Energietuinen zijn hier voorbeelden van. Projecten die we zonder deze extra bijdrage niet hadden kunnen uitvoeren. Een relatief nieuw project dat we vorig jaar gestart zijn met hulp van de loterij is Boer&Buur met Natuur. In iedere provincie gaan twee coalities aan de slag, die groene boeren en actieve burens bij elkaar brengen. Door dit netwerk krachtig bij te staan, werken we aan meer biodiversiteit, een beter klimaat, circulair grondstofgebruik en gezonde & diervriendelijke voeding. Oftewel: een toekomstbestendige landbouw.

GOED DOEL

Organisatie

ZMf werkt, samen met haar achterban, aan een schoon milieu, een rijke natuur en een mooi landschap in Zeeland. ZMf staat middenin de samenleving en werkt ook aan de Zeeuwse economie, met als uitgangspunt natuur en milieu. Dit levert verrassende groene verbindingen en resultaten op.

Achterban

Onze achterban bestaat uit ruim zeshonderd individuele leden en 26 regionale en in de regio Zeeland actieve landelijke natuur- en milieuoorganisaties.

ZMf is een onderdeel van een brede natuur- en milieubeweging in Nederland, waarbij zo'n duizend vrijwilligersorganisaties zijn aangesloten. Bij deze verenigingen zijn in totaal circa 50.000 leden en donateurs aangesloten.

Lid worden?!

Wilt u helpen om te werken aan een mooi en duurzaam Zeeland? Dat kan! U bent al lid vanaf 24 euro per jaar. U ontvangt dan ook ons blad Wantij.

Kijk op www.ZMf.nl voor meer mogelijkheden.

Op de hoogte blijven?

Via onze website kunt u zich abonneren op de digitale nieuwsbrief. Zo blijft u maandelijks op de hoogte van de ontwikkelingen, nieuws en projecten van ZMf. Aanmelden kan op www.ZMf.nl.

Een mooi en duurzaam Nederland voor iedereen! Dat is waar de Natuur en Milieufederaties zich voor inzetten. Bijvoorbeeld met Plan Boom. Door 10 miljoen bomen in heel Nederland te planten, werken de Natuur en Milieufederaties samen met vrijwilligers en partners aan het verkleinen van de CO₂-uitstoot en maken we onze leefomgeving mooier, groener en gezonder.

Dankzij onze deelnemers kregen 168 goede doelen dit jaar een bijdrage. Samen met deze organisaties werken we aan een rechtvaardige, groene en gezonde wereld voor iedereen. De Natuur en Milieufederaties ontvingen de afgelopen vijf jaar een bijdrage van € 17,15 miljoen. Sinds de oprichting van de Postcode Loterij in 1989 hebben we al ruim € 7,6 miljard aan goede doelen kunnen schenken. **Samen voor een betere wereld: postcodeloterij.nl**

Dankzij u.

Spiel bewaart

